

ФИЗИБИЛИТИ СТУДИЈА

за основање на Центар за жртви на трговија со луѓе
во Република Северна Македонија

Кoфинансиран од
Европската Унија

ЕВРОПСКА УНИЈА

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Кoфинансиран и
имплементиран од
Советот на Европа

Република Северна Македонија
Министерство за труд
и социјална политика

ФИЗИБИЛИТИ СТУДИЈА

**за основање на Центар
за жртви на трговија со луѓе во
Република Северна Македонија**

февруари 2024

Физибилити студијата е подготвена во рамките на проектот „Јакнење на активностите против трговија со луѓе“, на Хоризонталниот инструмент на Европската Унија и Совет на Европа III во соработка со Министерството за труд и социјална политика.

Посебна благодарност до Светлана Цветковска, Раководителка на Одделението за еднакви можности, за нејзиниот придонес кон изготвувањето на физибилити студијата.

Автор: Данијела Барјактаровиќ

Публикацијата е изработена со финансиска поддршка на Европската унија и на Советот на Европа.

Нејзината содржина е единствена одговорност на авторот(ите). Изразените ставови во никој случај не може да се сметаат дека го одразуваат официјалното мислење на Европската унија или на Советот на Европа.

Дозволена е репродукција на извадоци (до 500 збора), освен за комерцијални цели сè додека интегритетот на текстот е сочуван, извадокот не се користи вон контекст, не се даваат нецелосни информации или генерално не се наведува читателот во погрешна насока во однос на природата, опсегот или содржината на текстот. Секогаш мора да се наведе изворниот текст на следниов начин, „© Советот на Европа, 2024“. Сите други барања во врска со репродукцијата/преводот на целиот или делови од документот, треба да се достават до Директоратот за комуникација, Совет на Европа (-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int).

Целата друга кореспонденција во врска со овој документ треба да биде упатена до Дирекцијата за комуникации, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00; E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

Илустрација на насловна страна: Pixabay

© Совет на Европа, февруари 2024. Сите права се задржани. Правата на користење ги има Европската Унија под одредени услови.

Содржина

1. ВОВЕД	5
2. МЕТОДОЛОГИЈА	5
3. ПРЕГЛЕД НА МЕЃУНАРОДНИТЕ РЕГУЛАТИВИ И ПРЕПОРАКИ	10
3.1. Конвенција на Советот на Европа во акција против трговија со луѓе.....	10
3.2. Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе.....	11
3.3. Директива 2011/36/EУ.....	12
3.4. Извештај за евалуација од ГРЕТА.....	13
3.5. Препораки на Националниот известувач за трговија со луѓе.....	14
3.6. Меѓународни стандарди и најдобри практики - прифатилиште за жртви на трговија.....	15
4. ПРЕГЛЕД НА ДОМАШНАТА СТРАТЕШКА И ЗАКОНСКА РАМКА	18
4.1. Законска рамка-краток преглед.....	19
4.2. Институционална рамка.....	20
5. РЕЗУЛТАТИ ОД АНАЛИЗАТА	21
5.1. Заеднички ресурси и потреби.....	21
5.1.1. Преглед на домашната законодавна рамка што ги регулира услугите за социјална заштита.....	21
5.1.2. Програма за работа со жртви на трговија со луѓе во процесот на реинтеграција.....	25
5.1.3. Преглед на постоечките домашни извештаи, анализа и препораки.....	26
5.1.4. Актуелни податоци за социјална заштита на деца, млади и возрасни лица.....	26
5.1.5. Постоечка анализа на третманот и заштитата на децата-жртви на насилство во системот за социјална заштита.....	28
5.1.6. Податоци за сместување во институции.....	30
5.1.7. Деца со воспитно социјални проблеми и нарушено поведение.....	31
5.1.8. Грижа во згрижувачки семејства.....	32
5.1.9. Услуга за привремен дневен престој.....	33
5.1.10. Услуги за советување на семејства во ризик (деца и родители).....	33
5.1.11. Услуга за потпомогнато живеење.....	34
5.1.12. Податоци за специјализирани услуги за жртви на трговија со луѓе.....	34
5.1.13. Услуги за привремено сместување на жртви на трговија со луѓе.....	34
5.1.14. Анализа на должината на сместувањето и причини за останување.....	36
5.1.15. Специјализирана поддршка во процесот за реинтеграција.....	37
5.2. Анализа на целната група.....	38
5.2.1. Анализа на целната група според резултатот од идентификацијата.....	38

5.2.2. Анализа на целна група по возраст	39
5.2.3. Анализа на целна група по род.....	40
5.2.4. Анализа на целната група според резултатот од идентификацијата.....	40
5.2.5. Анализа на целната група според типот на експлоатација	42
5.2.6. Приказ на специфични потреби според пол, возраст, тип на експлоатација и потребата од сместување или други видови поддршка	43
6. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	46
Директни препораки на услугата за привремено сместување на жртви на трговија со луѓе	47
Индириктни препораки	55
Заклучок.....	58

◆ 1. Вовед

Северна Македонија е земја на потекло, транзит и дестинација на жртви на трговија со луѓе. Иако претходните години се покажа дека бројот на идентификувани жртви на трговија со луѓе е мал, има голем број лица што се препознати како претпоставени жртви на трговија со луѓе, како и лица кои се препознати како ранливи групи.

Истовремено, Северна Македонија се обидува да ги усогласи правните регулативи и мерки (за превенција, идентификација, заштита и гонење) со меѓународните стандарди, како и да обезбеди соодветна поддршка за жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе. Организирани се бројни обуки за професионалците во системот за социјална заштита и заедно со здружение на граѓани, основана е услуга за итно сместување за жени и малолетни девојчиња кои се жртви на трговија со луѓе и други форми на сексуално насилство.

Земајќи ја предвид растечката потреба за поддршка и сместување (итна и долготрајна поддршка) и недостатокот од сместување за машките жртви на трговија со луѓе, потребна е подобра рамка за да се надминат проблемите со сместувањето и поддршката за сите категории на жртви на трговија со луѓе (особено децата).

Во подготовката на оваа студија, беше посветено посебно внимание препораките да обезбедат соодветен одговор за потребите на жртвите на трговија со луѓе во согласност со меѓународните и домашните стандарди и да бидат усогласени со постоечката мрежа за поддршка и услугите на системот за социјална заштита (државни и граѓански организации). Земени се предвид потребата за долготрајната стабилност во поглед на финансирање, влијанието врз благосостојбата на корисниците, како и интересот на чинителите.

◆ 2. Методологија

Земајќи ја предвид сложеноста на предметот што се разгледува, за процесот на подготовка и имплементација на активностите при собирање и обработка на добиените податоци потребна е примена на различни методологии.

Прво, на почетокот неопходно е да се направи краток преглед на аспектите што се однесуваат на меѓународната и домашната законодавна рамка што ја регулира областа за жртви на трговија со луѓе во Северна Македонија, како и можноста за нивна постојана примена во одредени фази од работата со жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе (идентификација,

итна поддршка, поддршка при учество во кривични постапки, поддршка при интеграција, подготовка и организирање на враќањето). Исто така, оваа студија има за цел да изврши преглед на постоечката рамка и на можните алтернативи од гледна точка на нејзина конзистентна примена и флексибилност во ситуации на зголемен прилив на жртви, при промена на трендовите и потребите на жртвите и претпоставените жртви (пол, возраст, државјанство, други специфики).

Од горенаведеното, целта на оваа студија се постигнува со:

1. Анализа на содржината на меѓународната и домашната рамка, постоечките стратешки документи, соодветните извештаи и истражувања за ситуацијата во областа на поддршка и сместување на жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе од официјални извори, статистички и административни податоци, како и податоци за активностите на давателите на услуги за поддршки и сместување.

2. Теренско истражување, што се состои од анкети, интервјуа и фокус групи со отворени и затворени прашања со претставници од системот за социјална заштита (центри за социјална работа, објекти за престој, соодветни министерства), мобилни тимови, тела одговорни за истражување и заштита (полиција, обвинителство), Национален механизам за упатување (НМУ), граѓански организации, даватели на специјализирани услуги за жртви на трговија со луѓе. Целта е да се соберат информации од клучни актери за целната група, потребите, трендовите, специјализирани видови на поддршка за жртвите и алтернативи, примери за добра работа и предизвици во работата. Дополнително, теренското истражување овозможува јасен увид за потребите за поддршка при различни етапи од заштита на жртвите (идентификација, итна поддршка, привремена поддршка и поддршка при реинтеграција, подготовка и организирање за враќање, поддршка при кривични постапки) и можностите за обезбедување интегрирани социјални услуги за жртви на трговија со луѓе и претпоставени жртви.

Клучната задача на оваа студија е да се добијат јасни заклучоци и препораки за тековната ситуација и за можностите да се најде подобро решение за обезбедување поддршка на жртвите во форма на сместување, т.е., пронаоѓање решенија што би имале поголемо влијание врз благосостојбата на корисниците на услуги, а истовремено да се оптимизираат трошоците за да се овозможи оддржливост во дефинирањето и имплементирањето на предложеното решение(ја).

Процесот има три фази:

При процесот на собирање податоци (анкети, фокус групи и интервјуа) имаше недоследни податоци за кое беше потребно разјаснување и дополнително собирање на податоци. Оваа недоследност во голем дел е поврзана со бројот на корисници на кои им е потребно сместување, разлики во разбирањето на ризиците за жртвите, причини за нивниот подолг престој во Центарот за жртви на трговија со луѓе и вклученоста на различни чинители и нивната меѓусебна комуникација. Ова разјаснување беше значајно во контекст на анализата и поднесување предлози за можните најдобри одржливи решенија.

Методологија	Број	Учесници
Фокус група за системот на социјална поддршка на жртвите	1	11
Фокус група за системот на кривично гонење	1	7
Прашалници за структурата и потребите за поддршка на локално и национално ниво	7	3
Прашалник за безбедносните аспекти	1	5
Прашалник за услугите	1	1
Прашалник за одржливост	1	0
Прашалник за бројот, времетраењето и причините за сместување во засолниште	1	1
Интервјуа со различни давател на услуги	5	9
Теренска посета на Државниот центар за жени и девојчиња – жртви на ТЛ	1	2
Теренска посета на НВО Отворена порта, специјализирано НВО за ТЛ ¹ (застапување, превентивни активности, итни и услуги за реинтеграција)	1	2
Теренска посета на Институцијата за сместување на деца „25-ти Мај“, Скопје	1	5 ²
Теренска посета на приватен давател на услуги (згрижувачки семејства, превентивни локални услуги за зајакнување на семејствата во ризик) СОС Детско село Скопје	1	2
Вкупно	14	20

¹ Трговија со луѓе.

² 5 учесници (3 професионалци и 2 крајни корисници).

Табела 1. Опис на методологија

Користени се **секундарни извори на податоци** при истражувањето за подобро да се разбере контекстот, можните недоследности или ризици што може да се појават, со цел да се даде препорака за најдоброто решение за сместување и напредно решение за приемот на жртви на трговија со луѓе. За оваа цел, беа анализирани релевантните конвенции, директивите, протоколите, стратешките документи, законите и прописите, достапните анализи, меѓнародните и домашните извештаи и препораки.

Фаза 1: Анализа на целната група

Целта на оваа фаза беше да се соберат примарни и секундарни податоци за структурата, бројот и специфичните потреби за поддршка на лицата идентификувани како жртви или претпоставени жртви на трговија со луѓе, како и други лица кои потпаѓаат на ранливите групи. Собирањето на податоци е конкретно фокусирано на потребите за безбедно сместување, закрепнување, повторно воспоставување на стабилни шеми на функционирање и подготовка за реинтеграција или интеграција. Дел од собраните податоци се однесуваат на други поврзани целни групи и постоечки услуги, кои во одреден дел може да се поврзат со услугата за засолнување на жртвите на трговија со луѓе и може да влијае врз истите (директно и индиректно). За попрецизно одредување на можниот број на идентификувани жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, беа вклучени податоци од изминатите 5 години (2018-2022). При анализа на целната група, значајно беше да се разгледаат другите поврзани групи кои можат да бидат во ризик од трговија со луѓе (деца без соодветна родителска грижа, луѓе со образовни и социјални потешкотии, жртви на насилство, луѓе со проблеми во однесувањето итн.).

Техниките користени за собирање податоци во Фаза 1 беа фокус група, анкети, анализа на секундарни податоци и индивидуални и групни интервјуа. Ограничувањата кон методологијата при примената на овој модел е недостатокот од секундарни квантитативни податоци за целната група во одредени локации, односни, за секоја поединечна локална самоуправна единица. Нема разграничување на податоците против трговија со луѓе според нивните локации. Затоа, проценките се извршени индиректно, со користење на јавно достапни податоци на државно ниво и преку дополнителна комуникација со локалните чинители.

Клучното прашање што се истражува во **фаза 1** е: *Кој е приближниот број на претпоставени и идентификувани жртви на трговија со луѓе според возраст и пол? На колку од нив им е потребна поддршка од услугата за итно сместување и кои се специфичните потреби на целната група?*

Фаза 2: Анализа на заедничките ресурси и потреби (контекстуална анализа)

Целта на Фаза 2, покрај квантитативни податоци, беше да се обезбедат квалитативни податоци за постоечките механизми за

реакцијата на системот кон потребите на жртвите за поддршка (првенствено според итните сместувања, а потоа според другите форми на поддршка кои директно или индиректно влијаат врз оваа услуга). Квалитетот на поддршката дадена на жртвите на трговија со луѓе и нивното закрепнување во голема мера зависи од препознавање на нивните потреби, но и од поддршката што заедницата може да ја обезбеди преку различни достапни услуги. Системот за поддршка првенствено се однесува на законската рамка (закони, подзаконски акти, механизми за нивна имплементација), постоењето на развиена мрежа на услуги од системот за социјална заштита, но и од системот за кривично гонење на сторителите, здравствена, образовна поддршка и поддршка за вработување, како и други мерки за поддршка. Клучно е да се научи повеќе за контекстот на заедницата, особено за заедничките ресурси за поддршка на целната група, која претходи на или следува по услугата за итна нега (жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, но и поврзани целни групи). Податоците за заеднички ресурси помагаат да се идентификуваат нерешените или несоодветно решените потреби на целната група, што ја претставува разликата помеѓу моменталната ситуација на целната група и тоа што е пожелно/односно се сака да се постигне. Овој дел од анализата помага да се препорачаат решенија кои ќе придонесат кон поддршка на целната група, што е координирана со други ресурси, а со тоа и поиздржлива и поисплатлива.

***Клучното прашање** што треба да се разгледа во **Фаза 2** е дали и какви ресурси постојат во заедницата (кои во усогласеност со услугата за итно сместување) можат да придонесат кон подобра грижа за жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе.*

Фаза 3: Анализа на можните решенија

Целта за анализата на можните решенија е да се обезбеди попрецизен одговор на темата од оваа студија - изводливоста на услугата за прифатилиште/центри за итна грижа на жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе. Во овој контекст, се разгледани можните опции во постоечката законска рамка како и можните подобрувања на таа рамка; подобро користење на постоечките услуги од системите за социјална заштита или приспособување на истите и интегрирано обезбедување на услугите. На крај, обезбедена е проценка за изводливоста на најдоброто решение.

Со овој процес, беа испитани капацитетите и мотивацијата на чинителите на локално и национално ниво што придонесе кон информирани препораки базирани на докази за тоа кој би бил во најдобра позиција за одговор и како да се идентификуваат потребите на целната група или дел од целната група согласно нивната возраст, пол, државјанство итн. За да се соберат подетални информации, беа подготвени анкети кои беа пополнети од чинителите, беа извршени интервјуа и фокусни групи и беа организирани теренски посети за да се дознае повеќе за мотивацијата за вклученост на

чинителите, нивниот капацитет да одговорат на потребите на целната група и можните предизвици со кои се соочени.

Клучните прашања што се истражуваат во **фаза 3** се: Кои се соодветните засегнати страни, кои се нивните силни страни, односи и интереси во однос на одговарање на потребите за итна нега на жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе? Дали предложениот начин за имплементација на услугата за поддршка на жртвите е соодветна и дали целосно ги исполнува потребите на целната група (во поглед на возраст, пол, државјанство итн.)?

◆ 3. Преглед на меѓународните регулативи и препораки

Во овој дел се дава преглед на меѓународната законска рамка (Конвенција на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе, Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, посебно со жени и деца³ и Директива 2011/36/EУ), како и препораките во оваа област од ГРЕТА⁴ и Националниот известувач за трговија со луѓе), релеванта за понудената поддршка на жртвите на трговија со луѓа, со специјално обраќање кон децата и половите проблеми.

3.1. Конвенција на Советот на Европа во акција против трговија со луѓе

Најзначајната меѓународна конвенција што ја регулира оваа област е Конвенцијата на Советот на Европа во акција против трговија со луѓе од 2005 г (Конвенцијата).⁵ На најопшт начин досега, ги опфаќа сите видови на експлоатација, како еден од трите елементи на кривичното дело трговија со луѓе. Конвенцијата ги содржи сите аспекти на превенција, заштита на жртвите на трговија со луѓе и гонење на трговците со луѓе. Ги гарантира правата на жртвите на трговија со луѓе под призма на недискриминација и полова еднаквост. Правата наведени во оваа Конвенција се загарантирани за сите лица без разлика на нивниот пол, раса, вероисповед, политичка ориентација и други карактеристики.

Во Член 12 од Конвенцијата, на земјите-потписници им се наложува да ги усвојат законските мерки кои овозможуваат на жртвите да им биде обезбедено физичко, психолошко и социјално закрепнување. Оваа поддршка треба да вклучува во најмала мера соодветно безбедно сместување, психолошка и материјална поддршка, пристап до итна здравствена поддршка, превод кога е потребен, информации и совети за правата и постоечката поддршка на јазикот што го познава жртвата, претставување на правата и интересите на жртвата во кривичните постапки,

³ Протокол од Палермо.

⁴ Група експерти за акција против трговија со луѓе.

⁵ [Full list - Treaty Office \(coe.int\)](https://www.coe.int/treaties).

пристап до образование за децата. Секоја жртва треба да добие соодветна заштита на својата безбедност, регулиран престој, здравствена нега, пристап до пазарот на трудот, образование и обука. Мора да се обезбеди поддршка преку соработка со институциите и социјалните служби, без разлика на волјата на жртвата да учествува во кривичните постапки како сведок.

Поддршката на жртвата и се обезбедува со нејзина согласност и претходна информираност. На децата треба да им се посвети посебно внимание поради нивната чувствителна ситуација во однос на сместувањето, образованието и здравје. Неопходно е за сите жртви да се почитува правото на период за закрепнување и рефлексивност, што треба да трае најмалку 30 дена, кога постои разумна основа на сомнеж дека тие се жртви на трговија со луѓе.

Во Член 28 од Конвенцијата се опишува заштитата на жртвите, сведоците и нивната соработка со правниот систем. При кривични постапки, неопходно е соодветно да се заштитат жртвите (особено децата) од можна одмазда и заплашување.

3.2 Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе⁶

Целта на Протоколот е да се спречи и да се сузбие трговијата со луѓе, посветувајќи посебно внимание на жените и децата, и да се заштитат и да им се помогне на жртвите на трговија со луѓе, со целосно почитување на нивните човекови права. Во Член 6 се дефинирани помошта и заштитата на жртвите на трговија со луѓе со фокус врз заштитата на нивната приватност и идентитет, меѓу другото, преку доверливи судски постапки. Жртвите треба да бидат информирани за соодветните судски и административни постапки и да добијат пристап до надомест на штета. При пружањето помош треба да им се овозможи да ги искажат своите гледишта и грижи во соодветните стадиуми на кривичната постапка против сторителите, на начин што не влијае врз правата на одбраната. Секоја земја треба да имплементира мерки за да обезбеди физичко, психолошко и социјално закрепнување на жртвите на трговија со луѓе, во соодветните случаи и во соработка со невладини организации и социјални служби. Исто така треба да се обезбеди жртвите да бидат безбедни.

Жртвите имаат право на сместување; на советување и информации, особено во поглед на нивните законски права на јазик што го разбираат; на здравствена, психолошка и материјална помош, како и на можности за вработување, образование и обука. Државите ја земаат предвид возраста, полот и специфичните потреби на жртвите на трговија со луѓе при примена на овие одредби.

⁶ Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговија со луѓе, посебно на жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал.

3.3. Директива 2011/36/ЕУ⁷

Целта на Директивата е да се утврди унифициран и сеопфатен пристап кон борбата базирана на човекови права против трговијата со луѓе. Директивата поставува минимални стандарди за спречување, кривично гонење и заштита на правата на жртвите на трговија со луѓе. Директивата ги препознава разликите според полот кај жртвите на трговија со луѓе. Трговијата со мажи и жени често се извршува од различни причини и поради тоа и мерките за помош и поддршка треба да бидат полово-специфични. Директивата утврдува минимални стандарди за заштита на трговијата со луѓе кои земјите-членки мора да ги вклучат во нивното законодавство и да ја гарантираат имплементацијата на истите.

Директивата наложува земјите-членки да ги преземат потребните мерки за да се осигура дека на жртвите ќе им се обезбеди помош и поддршка пред, за време и по завршувањето на кривичните постапки. Мерките треба да се обезбедат веднаш штом соодветните власти имаат разумен сомнеж дека лицето е жртва на трговија со луѓе. Помошта и поддршката за жртвата е безусловна, откако ќе покаже волја за соработка во кривична истрага, гонење или судски процес. Жртвите со попреченост, ментално или психолошко нарушување, бремените жртви, жртвите кои биле подложени на тешка форма на психолошко, физичко или сексуално насилство треба да добијат соодветна поддршка.

При кривичната истрага и постапки, земјите-членки треба веднаш да осигураат пристап до правно советување и застапување, како и барање на компензација на жртвите на трговија со луѓе. Правното советување и застапување треба да биде бесплатно кога жртвата не располага со доволно финансиски средства. Жртвите на трговија со луѓе добиваат посебен третман во согласност со националниот закон за да се спречи секундарна виктимизација. На пример: преку избегнување на непотребно повторување на интервјуата за време на истрагата, гонењето или судскиот процес, преку избегнување на визуелен контакт помеѓу жртвата и обвинетите за време на рочиштата, со користење соодветни технологии за комуникација, преку исклучување на јавноста од рочиштата и непотребното испрашување за приватниот живот на жртвата.

Директивата предвидува дека при обезбедување помош, поддршка и заштита на деца-жртви на трговија со деца, секогаш мора да се земе предвид тоа што е во најдобар интерес на детето. За земјите-членки е важно да преземат конкретни активности за краткотрајна и долготрајна помош и поддршка на детето жртва на трговија со луѓе и да му се помогне при неговото физичко и психо-социјално закрепнување. Се утврдува трајно решение за секое поединечно дете-жртва по индивидуална проценка на неговите индивидуални околности додека истовремено се земаат предвид мислењата, потребите и грижите на детето. Земјите-членки мораат во

⁷ Директива на Европска унија 2011/36/ЕУ за спречување и борба на трговијата со луѓе и заштита на жртвите од таквата трговија со луѓе.

разумен период да обезбедат пристап до образование за детето-жртва и да назначат старател или застапник од моментот кога детето ќе биде идентификувано, доколку е оставено без родителска грижа или родителите не се способни да го заштитат најдобриот интерес на детето или да го застапуваат детето. Земјите-членки преземаат мерки да обезбедат помош и поддршка за семејството на детето жртва на трговија со луѓе на нивна територија.

3.4. Извештај за евалуација од ГРЕТА⁸

Според податоците обезбедени од ГРЕТА⁹ во најновиот извештај, Северна Македонија е земја на потекло, транзит и дестинација за жртви на трговија со луѓе. Иако од претходните години се покажало дека бројот на идентификувани жртви на трговија со луѓе е низок (од 2017 година, годишно се идентификувани 2-9 жртви на трговија со луѓе, освен во 2021 година кога биле идентификувани 39 жртви), постои голем број на лица кои се препознати како претпоставени жртви на трговија со луѓе (од 2017 до 2021 година, дури 361 потенцијална жртва на трговија со луѓе), како и лица препознати како ранливи групи. Само од март 2018 година до декември 2019 година, прелиминарно биле идентификувани 797 ранливи лица и препорачани за поддршка од мобилните тимови.

ГРЕТА истакна дека постојат специфични државни програми за поддршка за реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе, но не функционираат ефективно поради недостаток од средства за нивната имплементација и недоволна вклученост на локалните заедници.

ГРЕТА изразува загриженост што и понатаму постои отсуство на безбедно сместување за возрасни мажи. Под точка 166, Извештајот наведува дека сè уште нема засолништа за сместување на возрасните мажи-жртви, нити постои можност да се подели постоечкиот центар со посебни простории за малолетни и возрасни лица. Поради недостаток на сместување, некои претпоставени жртви се оставени без поддршка и сместување. Намерата на Министерството за труд и социјална политика да отвори нов капацитет за 15 жртви беше поздравена од ГРЕТА.

ГРЕТА ги поздравува направените напори за спречување и подигнување на свест за трговија со деца, но останува загрижена за недостатокот од соодветно сместување за деца-претпоставени жртви на трговија со луѓе. Ја потенцира значајноста да им се овозможи на децата-жртви на трговија со луѓе пристап до специјализирана поддршка и сместување и да се зацврстат капацитетите на социјалните центри за превенција, откривање и поддршка на децата-жртви на трговија со луѓе.

⁸ Извештај за евалуација на Северна Македонија, Трет круг на евалуација, ГРЕТА (2023)02. Објавен на 24-ти март, 2023 година.

⁹ Група на експерти во акција против трговија со луѓе.

ГРЕТА исто така наведува во точка 167 од Извештајот дека Центарот за прием на странци е несоодветен за поддршка на жртви, бидејќи има недостаток од стручен персонал за поддршка. Веднаш штом се воспостави дека постои разумна основа да се верува дека едно лице е жртва на трговија со луѓе, тоа лице треба да се пренесе до засолниште за жртви на трговија со луѓе веднаш штом ќе добие дозвола за привремен престој.

ГРЕТА повикува да се обезбедат соодветно финансирање и персонал за поддршка на жртвите, вклучувајќи и поддршка од социјалната служба и да се осигура соодветно сместувања и поддршка за претпоставените и жртвите на трговија со луѓе. Повикува да им биде понуден период за рефлексивна и закрепнување на сите домашни и странски потенцијали и идентификувани жртви на трговија со луѓе.

ГРЕТА ги поздравува постоечките договори за обезбедување психо-социјална поддршка на жртвите на трговија со луѓе и ги повикува властите да продолжат со ваквиот начин на работа.

Понатаму, им препорачува на властите да ја зацврстат нивната соработка со пазарот на трудот со цел да се овозможи социо-економска вклученост на жртвите и да им се обезбедат курсеви и обука за вработување.

Неопходно е да им се обезбеди пристап на децата до правда чувствителна кон потребите на децата. Секој кој доаѓа во контакт и комуницира со децата во текот на постапките треба да има соодветна обука и да комуницира со детето согласно неговата возраст и степен на зрелост.

ГРЕТА дополнително наведува дека според НВО, голем број од децата се на улица и престанале да одат во училиште. ГРЕТА верува дека властите треба да развијат програми за рехабилитација на деца во улични ситуации, така што ќе им понудат обуки нивни и на нивните семејства, можност за вработување, сместување во алтернативна нега што е во најдобар интерес на детето.

3.5. Препораки на Националниот известувач за трговија со луѓе

Во годишните извештаи од 2021 и 2022 година, вршител на должност Национален известувач за трговија со луѓе даде неколку препораки за обезбедување нега на жртви на трговија со луѓе. Прво, во извештаите се препорачува зголемување на капацитетот за безбеден престој на жртвите на трговија со луѓе/деца според нивната возраст, пол, државјанство и статус на жртва/потенцијална жртва. Второ, забележана е потребата од вклучување на децата во регуларниот образовен систем веднаш штом е тоа возможно, од охрабрување на жртвите преку поинтензивна поддршка во процесот на интеграција/реинтеграција. Трето, во извештајот исто така се потенцира потребата да се основа прифатилиште за деца во ризик (деца во улична ситуација, деца кои се принудени на питачење, деца кои избегале од дома

или кои имаат проблеми со законот, жртви на насилство, итн.). На крај, во извештајот се препорачува да се изготви листа од професионални лица вклучени во заштитата на децата-жртви, кои би добиле обука за посебен пристап при работење со деца и кои се запознаени со потребите на децата за правна помош.

3.6. Меѓународни стандарди и најдобри практики - прифатилиште за жртви на трговија

Прифатилиштето за жртвите на трговија со луѓе има клучна улога во обезбедување на безбедност, поддршка и рехабилитација за лицата кои преживеале трговија и кои доживеале тешка траума и експлоатација. За услугата од 24-часовно сместување во засолништата се наложени одредени стандарди за услугата за сместување и објектот. Архитектонскиот проект на безбедните куќи за жртвите на трговија со луѓе не е доволно проучен и нема конкретни упатства за него во споредбените студии за сместувањето на жртвите. Меѓутоа, клучно е архитектурата на прифатилиштето, каде ќе бидат сместени жртвите, да помогне кон нивниот процес на заздравување и емотивната поддршка, заедно со исполнување на нивните потреби. За ефективно исполнување на различните потреби на преживеаните лица од трговија со луѓе, од суштинско значење е прифатилиштата да воспостават позитивни практики и да ги применуваат. Долу во текстот се наведени неколку клучни практики и стандарди за успешно прифаќање на жртви на ТЛ како и препораки од Отворена порта - Ла Страда како резултат од долгогодишното водење на Центарот за жртви на трговија со луѓе во Република Северна Македонија.

Локација, безбедност и сигурност:

- Дискретна локација за заштита на анонимноста на жртвите на ТЛ и намалување на ризични ситуации.
- Лоцирано на значително растојание од области познати по проституција и криминални активности.
- Лоцирано на место со лесен пристап до здравствени установи, аптеки, банка, полициска станица, продавници, основно и средно училиште, итн.
- Има строги контролни мерки за пристап, за да се спречат потенцијални закани што можат да допрат до жртвите на ТЛ.
- Има безбедносен систем (на пример, аларм, копче за паника, камери за видео надзор на влез од објектот, итн.) поврзан со Министерството за внатрешни работи за да се спречи неовластен пристап, што е од суштинска важност за безбедноста на корисниците и на персоналот. Пожелни се камери во ходниците, само за следење на движењата на персоналот и за безбедноста на корисниците.
- Има две безбедносни врати, една на главниот влез и друга што се користи само при излез за итна евакуација.
- Вработен персонал со обука во областа на кризна интервенција за соодветно да се справат со безбедносни проблеми.

- Достапност за лица со посебни потреби.
- Чисто и уредно.

Сместувачки капацитети:

- Посебно сместување за женски и машки жртви на трговија со луѓе.
- Посебно сместување за деца и возрасни.
- Посебно сместување за мајки со деца и бремени жени.
- Посебно сместување за лица во период на адаптација и лица со подолг престој во прифатилиште за време на периодот на реинтеграција.

Објектите за сместување и собите би биле исти без разлика на полот, возраста и статусот на лицето, но истите секако би биле земени предвид во поглед на опремата за просторот (на пример: образовни материјали во зависност од возраста и полот, играчки и мебел за деца, украсни слики, итн.)

Сместувањето за мажи и жени може да биде во истиот објект, со посебни соби за сместување и посебни влезови. На пример, Холандија нуди сместување за машки и женски корисници што е во истиот објект со различни влезови, но помеѓу одделенијата има соба за заеднички активности.

Посебно прифатилиште би се одредило како кризен центар за време на периодот за адаптација каде би биле применети построги мерки на заштита, и би се состоеле од:

- 24-часовно присуство на стручни лица,
- канцеларии на персоналот во близина на собите на корисниците,
- соби за индивидуално и групно сместување според проценетите потреби,
- приспособен простор и предмети (без остри предмети, стакло или кршлив прибор за јадење)

Посебното сместување за долготраен престој во тек на периодот за (ре) интеграција би се состоело од:

- групно сместување
- посебни соби за образование (соби за компјутери, училници, итн.)
- намален безбедносен надзор
- можност за самостојно излегување/редовна посета на училиште

Идеално, треба да постои трета поделба за независно живеење со поддршка што би се состоело од независно живеалиште со посети од стручни лица за да го следат процесот на реинтеграција.

Простории на прифатилиштето:

Целиот простор треба да е поделен на три дела, имено на простор за ограничено движење, простор за општа потреба и административен дел. За прифатилиштето за деца потребно е посебно добро да се промисли. Распоредот на просторот треба да пренесе јасно чувство на насока и да се воспостави јасна разлика помеѓу различните функции на разните простори. Секој простор треба да биде со големина која ќе обезбеди функционалност, достапност, ефикасна циркулација и која ќе ги исполни физичките и психолошките потреби на своите станари. Потребна е звучна изолација во секој простор, бидејќи важно е да се земат предвид намалувањето на бучавата и акустичната приватност. Сите простории треба да бидат достапни за лицата со попреченост.

Забранети зони (спални соби, соби за консултации, тоалети, итн.):

- Простор дизајниран за да им се овозможи на корисниците можност да бираат помеѓу приватност и дружења според нивните желби и потреби за време на нивното долго закрепнување.
- Пристап до природна светлина и воздух во собите, опремени со основните удобности организирани на начин да ја заштитат безбедноста на станарите.
- Приватни тоалети и бањи во собите. Секоја соба треба да има приватна бања за приватна употреба што е само за корисниците кои престојуваат во таа соба, опремена со мијалник, тоалетна школка и туш кабина/када.
- Простор за деца - игрална опремена со специјална опрема и соби за образовни цели за децата, дополнително на собите за спиење.
- Соба за мајки со деца декорирани со детски мебел и предмети како што се детски кревети, детски колички, играчки, итн.
- Соба за советување/соба за состаноци за помош и советување каде корисниците кои имаат потреба од приватни сесии за советување или состаноци ќе можат да разговараат за приватни работи со членови од персоналот за поддршка.

Просторија за општа употреба (кујна, менза, бањи, перални и тоалети, стамбен простор за рекреација и забава и простории за други видови на групни активности):

- Надворешен простор (затворен двор, игралиште, градина, зелен простор итн., како и распоред за седење во осама, социјализација и групни активности) бидејќи пристапот до природна средина и свеж воздух им делува терапевтски на лицата.
- Посебни соби за различни активности како: соба за едукација/училница, соба за компјутери, уметност и занаети, библиотека/читална.
- Соба опремена за групни состаноци и сесии за групна терапија за максимален број на корисници.

- Мала кујна со барски столици за да се овозможи одржување на часови по готвење, за станарите да научат нови вештини.
- Две перални, обете обезбедени со потребните апарати (машини за перење алишта, сушари, мијалници, даски за пеглање и пегли) за персоналот и за станарите: една што ќе ја користи персоналот (постелнини, пешкири, опрема за чистење и одржување) и другата за лична потреба на станарите,.
- „Јавна“ бања (без туш кабина или бања, само мијалник и тоалетна школка) блиску до собите за извршување на активностите што ќе ја делат сите корисници.

Административен простор (канцеларија за персоналот на прифатилиштето и документација):

- Канцеларија за персоналот со сета потребна опрема за комуникација и компјутерска опрема (идеално е да постои канцеларија во сите прифатилишта, но може да биде сместена и во просторот на итното прифатилиште што ќе биде користена од целиот персонал, за чување на документацијата за итните, но и за долготрајно сместените корисници).
- Простор за прием веднаш до главниот влез за прием на новите станари кога ќе пристигнат за да им се објаснат услугите во прифатилиштето. (само за итно прифатилиште).
- Решение за складиште што може да се заклучува во сите соби од административниот простор каде документите или лековите ќе се чуваат подалеку од дофатот на станарите.
- Тоалети блиску до канцелариите на персоналот само за користење од страна на персоналот.

◆ 4. Преглед на домашната стратешка и законска рамка

Северна Македонија има преземено различни мерки за подобрување на стратешката рамка за превенција и борба против трговијата со луѓе и заштитата на жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе. Усвоена е Националната стратегија и Националниот акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2021-2025, како и Националниот акциски план за борба против трговија со деца 2021-2025. Канцеларијата на Народниот правобранител сега дејствува како Национален известувач во борбата против трговија со луѓе. Беа планирани и спроведени бројни обуки за професионалци од полицијата, секторот за социјалната заштита, образовниот сектор, инспектори за труд, како и за мобилните тимови со кои значително се подобри препознавањето на ранливите категории, а меѓу нив и прелиминарната идентификација на претпоставени жртви на трговија со луѓе.

4.1. Законска рамка-краток преглед

Законската рамка на Северна Македонија претрпе низа промени низ годините, што значи дека била зајакната законската и институционалната рамка за борба против трговија со луѓе. Македонскиот **Кривичен законик** е усогласен со дефиницијата за кривичното дело на трговија со луѓе утврдено во Протоколот од Палермо на ЕУ и Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе. Ги предвидува кривичните дела на: „Трговија со луѓе“ во член (418-а) и „Трговија со деца“ во член (418-г), како и „Организирање на група и поттикнување на извршување на дела трговија со луѓе и трговија со деца и криумчарење на мигранти“ во член (418-в).

Законот за социјална заштита од 2019 година обезбедува услуга за привремен престој на жртвите на трговија со луѓе од 3 месеци до 1 година (Член 83), интервентно згрижување за деца-жртви на трговија со луѓе до 30 дена (Член 92) и право на здравствена нега (Член 66). Услугата во заедницата (Член 79) опфаќа услуги од дневен, привремен престој, ресоцијализација, рехабилитација со цел овозможување на корисниците да продолжат да живеат во сопствениот дом, односно заедницата и превенција на потребата од вонсемејна заштита.

Законот за семејството обезбедува старателство на малолетни лица-жртви на трговија со луѓе, што е од особен интерес при процесите на идентификација и реинтеграција.

Законот за бесплатна правана помош го гарантира правото на жртвите на трговија со луѓе за бесплатна правна помош и застапување во судските постапки за заштита на нивните права, како и во постапките за надомест на штета како жртви на кривично дело. Меѓутоа, имплементацијата во пракса се одвива тешко.

Законот за странци овозможува привремен престој на жртвите на трговија со луѓе и период за закрепнување и рефлексija (Член 121) со цел да се обезбеди заштита и поддршка на жртвите, давајќи период за донесување одлуки/закрепнување ослободени од влијанието на трговците со луѓе. Периодот на закрепнување и рефлексija не е условен со соработката на жртвата со надлежните власти.

Во 2021 година, **Националната стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2021-2025** со **Националниот акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2021-2025 (НАП)** и **Акцискиот план за борба против трговија со деца** биле усвоени како составен дел од Националната стратегија.

Во 2023 година, Владата ги усвои новите **Стандардни оперативни процедури (СОП)** за постапување со жртви на трговија со луѓе. Општо

земено, ги регулираат процедурите и начинот на обезбедување поддршка и заштита на сите жртви на трговија со луѓе и партнерствата на сите вклучени страни на локално, национално и интернационално ниво. СОП содржи процедури за идентификација и препорака; координирана поддршка и помош, ресоцијализација и реинтеграција.

Според мерката за „подготовка за ресоцијализација и реинтеграција“, се спроведуваат активности за поддршка на жртви на трговија со луѓе и нивната интеграција додека престојуваат во Центарот за жртви на трговија со луѓе. Приложени се упатства за непрекината реинтеграција на домашни жртви веднаш по нивното враќање дома, упатувајќи ги да контактираат со надлежниот центар за социјална работа. За странските жртви, подготовката за реинтеграција се извршува 15 дена пред враќањето во земјата на потекло.

Програмата за реинтеграција на деца-жртви на ТЛ е подготвена во 2014 година во согласност со Националната стратегија и Акциониот план.

4.2. Институционална рамка

Министерството за труд и социјална политика, во рамките на својата надлежност обрнува посебно внимание на проблемите поврзани со идентификација на жртвите и дава помош и поддршка за реинтеграција на жртви на трговија со луѓе, особено децата, како најранлива категорија во Северна Македонија.

Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика функционира и како координаторска служба на Националниот механизам за упатување, со цел на соодветна идентификација, упатување, првична поддршка и заштита на жртвите на трговија со луѓе и деца-жртви според стандардите за меѓународни човекови права. Ги координира и следи сите активности поврзани со жртвите и претпоставените жртви, како и активностите за извршување идентификација и реинтеграција во 30 центри за социјална заштита и мобилни екипи.

Центарот за социјална работа е клучна институција што се занимава со жртви и претпоставени жртви на ТЛ и им овозможува пристап до секаков вид на помош, поддршка и заштита, во соработка со надлежните институции и социјални служби.

Министерството за внатрешни работи/ Единицата за сузбивање на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе била оформена да се зацврсти институционалната рамка за борба против трговија со луѓе. Во 2018 година, оформена е Националната единицата за сузбивање на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе врз основа на Меморандумот потпишан помеѓу МВР и Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција за да се засилат истрагите и кривичните постапки против трговците со луѓе.

Мобилните тимови за идентификација на ранливи категории, вклучително и жртви на трговија со луѓе, работат од јануари 2018 година со цел за поефикасна и навремена идентификација на ранливи категории на лица, вклучително и жртви на трговија со луѓе. Ваквиот мулти-секторски пристап значително придонесува кон проактивна идентификација на жртви на ТЛ и ја засилува мулти-дисциплинарната соработка, го следи процесот за реинтеграција и имплементирање на индивидуални планови за реинтеграција на жртви на трговија со луѓе.

Државата оформи два центри за заштита, поддршка, помош и услуги за жртви на трговија со луѓе и мигранти и тоа:

Центарот за жртви на трговија со луѓе е државно прифатилиште, основано во 2011 година, под раководство на лиценцирана социјална служба „Отворена порта/Ла Страда“. Нуди сместување за жртви на трговија со луѓе, домашни и странски граѓани со дозвола за привремен престој.

Прифатниот центар за странци е објект во сопственост на државата, раководен од Министерството за внатрешни работи, во функција од 2001 г. Центарот е наменет за сместување на странски државјани и странски претпоставени жртви на трговија со луѓе. Нуди медицинска помош, заштита, правно советување, психо-социјална поддршка како и услуги за враќање.

5. Резултати од анализата

5.1. Заеднички ресурси и потреби

Анализата на ресурсите и потребите на заедницата е извршена врз основа на податоците собрани преку анализа на националните и локалните закони и подзаконски акти, информации достапни од извештаи и интернет страниците од чинителите. Особено важен извор за подготовка на анализата беа одговорите на чинителите и давателите на услуги собрани од анкети и фокус групи.

5.1.1. Преглед на домашната законодавна рамка што ги регулира услугите за социјална заштита

Законот за социјална заштита¹⁰ од 2019 година ја дефинира примената на превентивните и услугите за социјална заштита. Во Член 67 се опишани превентивните мерки, имплементирани со цел на заштита од социјални ризици како и спречување на социјални проблеми и ублажување на последиците по појавата на социјални проблеми кај граѓаните. Тој дава можност да се поттикне воспоставување на групи за поддршка и самопомош со цел да се спречат социјални проблеми. Превентивните социјални мерки можат да се имплементираат од страна на службите за социјална заштита преку соработка со образовните и здравствени институции, полициските

¹⁰ Закон за социјална заштита [28.5_zakon_SZ.pdf \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

станции, единиците на локална самоуправа и други државни тела, правни и физички лица и граѓански здруженија.

Законот овозможува: **услуги на информации и упатување**, услуги за стручна помош и поддршка, услуги за советување, сместување во мал групен дом, услуги во заедницата и услуги за вонсемејна заштита. Ги вклучува правата во полето на социјална заштита и достапни услуги, првична проценка и упатување до други институции.

Услугите за стручна помош и поддршка за поединци и семејства се применуваат во ситуации на лични или семејни проблеми преку процесот на проценка, планирање и евалуација, како и следење на ситуацијата по завршувањето на интервенцијата, со цел зацврстување на капацитетите и благосостојбата на корисниците, како и долготраен облик за самостоен живот и надминување на постоечките социјални проблеми.

Услугите за советување се извршуваат со цел превенирање, ублажување и надминување на последиците од социјалните проблеми на поединците и семејствата, имено за подготовка за брак, живот во семејство, родителство, брачно и партнерско советување, семејна медијација, нарушени семејни односи, психо-социјална поддршка за жртви на семејно насилство и други специјализирани видови на советување. Иако самиот закон не ги ограничува услугите за советување за одредени корисници, туку општо наведува дека може да има „други специјализирани видови на советување“, во Правилникот на услугите за советување, услугата е ограничена само за жртвите на семејно насилство.

Препорака: Оформување на услуга за советување за жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, бидејќи корисниците од оваа категорија имаат потреба од ваков вид на услуга.

Услуги во заедницата, како што се наведени во Член 119 од овој закон, опфаќаат услуги за дневен и привремен престој, ресоцијализација, рехабилитација, реинтеграција на корисниците, куќа на пола пат заради превенција, згрижување и заштита, со цел овозможување на корисниците да продолжат да живеат во сопствен дом или заедница и превенција на потребата за вонсемејна заштита.

Услугите за дневен престој опфаќаат дневно згрижување, индивидуални активности и стекнување животни и работни вештини, социјални, културни и рекреативни активности, едукација, социјална поддршка на лицата и нивните семејства. Корисниците на услугата се деца во ризик, лица со попреченост, маргинализирани лица, стари лица и други лица со специфични социјални проблеми. Оваа услуга може да биде корисна за некои жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, за кои привременото сместување во засолниште не е адекватно.

Услугата за рехабилитација и реинтеграција е наменета за лица кои се со социјални и здравствени проблеми и се обезбедува преку психо-

социјална поддршка, работно-окупациска терапија, стекнување на работни вештини, реинтеграција и самостојно живеење. Корисници на услугата можат да бидат деца во ризик, маргинализирани групи, лица со специфични социјални и здравствени проблеми. Значи, услугите можат да се користат како услуга на заедницата за улични деца во ризик, деца со проблеми во однесувањето, потенцијални зависници и жртви на трговија со луѓе.

Услугата за привремен престој е регулирана според Правилникот за привремен престој¹¹. Неговата законска основа е во членот 106 од Законот за социјална заштита. Правилникот попрецизно ги дефинира начинот и опфатот на социјалните услуги, кои се определени од надлежниот Министер. Согласно легислативата, привремениот престој е предвиден во должина од 3 месеци, со можност за продолжување за дополнителни 3 месеци до 1 година.

Правилникот има општ опис за групата на корисници и наведува дека корисници можат да бидат деца без родителска грижа, деца на улица, бездомници или скитници, деца-жртви на злоупотреба, жртви на семејно насилство и родово-базирано насилство, на сексуално насилство и силување, или на трговија со луѓе. Предвидено е корисниците да аплицираат за сместување самостојно, како и да бидат упатени од центрите за социјална работа, полицијата и граѓанските организации. Потребата и опсегот на услугата за привремен престој се одредени преку стручната проценка на животната ситуација на корисниците преки директен увид во нивната животна средина од страна на социјален работник. Планирано е претставниците од центрите за вработување и давателите на услуги да се состанат најмалку еднаш месечно со цел следење на прогресот на имплементација на активностите дефинирани во планот. Давателот на услуги спроведува проценка на задоволството од услугите од страна на корисниците и чинителите (партнерски организации) и ја доставува до министерството.

Давателот на услуги изготвува елаборат, годишен план за работа со цели и активности, план за подобрување на вештини и познавања на работата, информации за јавноста, за стручната јавност за услугите што ги обезбедува, протокол за заштита на корисниците, правила за работа за персоналот, водење внатрешна евиденција, документација, пишува месечни извештаи со вкупниот број на корисници, како и проценка на задоволството од услугите. Евиденциите содржат податоци за возраста, полот, образованието, етничката припадност, завршените активности, групата во која корисникот припаѓа.

Препорака: Неопходно е да се дефинира програма за привремен престој за жртви на трговија со луѓе на ниво на Министерството на труд и социјална политика и Заводот за социјална дејност и да се направи екстерна проценка на квалитетот на услугата.

¹¹ [Правилник за привремен престој-социјала 26.04.21 г..pdf \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

Куќа на пола пат е помош што се обезбедува за луѓе кои претходно користеле вонсемејна нега и немаат сопствен дом или услови за самостоен живот и на кои им треба помош да се подготват за самостоен живот. Покрај лицата без родителска грижа, во оваа категорија се вклучени и возрасни лица по напуштање на образованието или институцијата, како и возрасни лица зависници од алкохол и наркотични средства по лекувањето и лица со специфични социјални проблеми за кои е потребна помош за самостоен живот.

Препорака: Преко овој вид на услуга, може да се обезбеди долготрајна помош на жртвите на трговија со луѓе, по напуштање на засолништето за итно сместување.

Услугите за вонсемејна заштита обезбедуваат основна заштита што вклучува сместување, храна и помош од стручни лица, облека, обувки, здравствена нега и други услови, во зависност од видот на корисникот кој нема услови да живее со своето семејство. Услугите за вонсемејна нега се препознати во законот како: 1. живеење со поддршка 2. згрижување во друго семејство и 3. сместување во установа.

Живеењето со поддршка се обезбедува во посебни живеалишта со помош на стручни или други лица. Помошта и поддршката може да бидат повремени, дневни или 24-часовна поддршка, во зависност од потребите на корисникот. Корисниците се лица постари од 14 години кои остануваат таму до завршување најмалку на средното училиште, со цел да добијат обука за самостојно живеење и самостојност. Во живеалиштето може да има од 5-7 лица без родителска грижа.

Препорака: Може да се земе предвид оваа услуга за деца и млади лица на возраст од 14-19 години без соодветна родителска грижа, кои се идентификувани како жртви на трговија со луѓе или претпоставени жртви на трговија со луѓе и кај кои нема закана по нивната безбедност. Во Правилникот не е предвидена можноста за сместување на жртви или претпоставени жртви на трговија со луѓе, со што се отежнува користењето на услугите како опција за оваа целна група. Ваквата форма на заштита може да се примени за жртви на трговија со луѓе без соодветна родителска грижа при фазата на реинтеграција или кога постои закана за повторна злоупотреба.

Специјализирано згрижување обезбедува општа нега за лица со социјални проблеми, која се обезбедува преку згрижувачи кои поминале специјализирана обука. Корисници на услугата се деца кои се жртви на домашно насилство, деца во ризик, деца во конфликт со законот.

Препорака: Ова може да биде соодветно решение за згрижување деца-жртви на трговија со луѓе и претпоставени жртви од помала возраст кај кои не постои ризик за нивната безбедност и кои се без соодветна родителска грижа.

5.1.2. Програма за работа со жртви на трговија со луѓе во процесот на реинтеграција

Во 2014 година, Министерството за труд и социјална политика создаде Програма за поддршка на возрасни жртви на трговија со луѓе во процесот на реинтеграција¹², кој во прилог содржи формулари што се користат во стручната работа. Создадена е посебна програма за помош на деца-жртви на трговија со луѓе¹³. Анализата на содржината на овие две програми и споредбата на истите со Правилникот¹⁴ покажуваат дека Центарот за жртви на трговија со луѓе е лиценциран како услуга за привремено сместување на малолетни лица и возрасни жени, додека програмите за процес на реинтеграција се наменети за лица од двата пола (постојат посебни програми за возрасни и малолетни лица).

Во делот каде се обезбедува видот на грижа за децата во процесот на реинтеграција како опција се вклучени: Центарот за прием на странци (кој се користи за сместување на возрасни и малолетни лица), Центарот за жртви на трговија со луѓе (кој обезбедува итна грижа и неговата улога не треба да биде сместување во фазата на реинтеграција) и семејство (не се прецизирани опциите за згрижувачи и роднини). Со тоа самата програма ги ограничува другите опции за сместување на деца кои се жртви на трговија со луѓе (сместување со згрижувачи, старателство кај роднини, заедници на мали домови, потпомогнато живеење, куќи на пола пат, услуги за дневна нега и услуги за советување), кои би можеле да бидат соодветна долготрајна опција, таму каде што не постои можност за безбедно враќање во семејството поради загрозување безбедност или недоволна способност за грижа од страна на родителот/старателот (за малолетни лица). Исто така, оваа Програма не е усогласена со Правилникот за привремено сместување во делот што се однесува за времетраењето на сместувањето, како и за целитен сместувањето, и затоа има потреба да се направи ревизија и усогласување на Програмата и Правилникот. Имајќи ја предвид целта на услугата за привремен престој, а тоа е краткотрајно безбедно сместување, закрепнување, нега и информираност, неопходно е да се дефинира посебна Програма за работа со деца и возрасни. Треба да се направи ревизија на формуларот за проценка на услугата, со оглед на тоа што повеќе се однесува на тоа колку лицето е задоволно од привременото сместување, отколку со помошта за реинтеграција.

Препорака: Неопходно е да се лиценцираат советодавни услуги, услуги за реинтеграција, ресоцијализација, економска самостојност и сместување (потпомогнато живеење) за жртвите и претпоставени жртви на трговија со луѓе во фазата за реинтеграција/интеграција.

¹² [Programa_reintegracija_lica \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

¹³ [Programa_reintegracija_deca \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

¹⁴ [Правилник за привремен престој-социјала 26.04.21 г.-pdf \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

5.1.3. Преглед на постоечките домашни извештаи, анализа и препораки

Министерството за труд и социјална политика подготви ССМЗ (SWOT) анализа¹⁵ со цел развој на стратешки план за периодот 2023-2025 година, каде се препознаени клучните предизвици: а. Потреба за дополнително подобрување на институционалните и вонинституционалните форми на заштита, б. Воспоставување на систем за координирање и размена на податоци на локално и национално ниво, в. Потреба да се поттикне поддршка од министерствата и приватниот сектор и градење на нивните капацитети за социјалните услуги, г. Потреба за зголемување на фондовите за имплементација на активностите од стратешките документи, д. Дефицит на податоци и записи, анализи и статистики и ё. Потреба за подобро вмрежување и вклученост на соодветните министерства и институции значајни за процесот за прием во Европската Унија.

Ризиците и предизвиците утврдени овде се во тесна корелација со забележаните предизвици на системот на национално и локално ниво при подготовката на оваа Студија. Поточно, стручните лица тврдат дека има потреба за институционална и вонинституционална форми на заштита за поголема група корисници (возрасни лица и деца во ризик, жртви на кривични дела, особено претпоставени жртви на трговија со луѓе, деца без соодветна родителска грижа, деца со воспитно-социјални проблеми и нарушено поведење). Постои недоволна размена на информации на хоризонтално и вертикално ниво помеѓу институциите и давателите на различните видови на услуги. Промена на составот на мобилните тимови што влијае врз водењето на евиденцијата и резултира во губиток на некои податоци. Друг предизвик е недостатокот од финансиски ресурси за започнување и одржување на неопходното сместување и услугите од заедницата.

5.1.4. Актуелни податоци за социјална заштита на деца, млади и возрасни лица

Според податоците од Државниот завод за статистика, во 84 општини во Северна Македонија постојат 30 меѓу-општински центри за социјална работа со 1230 вработени од кои 45,45% се стручни лица од областа на социјална политика. Од нив, 327 се социјални работници, 130 адвокати, 90 психолози, 59 педагози, 47 социолози, 36 социјални педагози, 48 економиски, 6 логопеди и 459 останати.

Според Публикацијата за социјална заштита од 2021¹⁶ во текот на 2022, вкупно 49.889 возрасни лица и 15.256 деца ги користеле услугите на социјална заштита. Нема информации за бројот на стручни лица обучени за

¹⁵ SWOT Анализа на стратешкиот план на Министерството за труд и социјална политика 2023-2025. [SWOT MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL POLICY.pdf](#)

¹⁶ [Државен завод за статистика - публикација: Социјална заштита на деца, млади и возрасни лица, 2021 \(stat.gov.mk\)](#)

рбота со жртви на трговија со луѓе, со деца и за спроведување форензичко-сензитивни интервјуа. При собирањето на теренски податоци, добиените податоци беа дека само дел од ангажираните стручни лица се занимаваат со предметот на трговија со луѓе. Ова е потврдено од најновиот Извештај за трговија со луѓе од 2022 година¹⁷ за Северна Македонија, каде е наведено дека во 30 меѓу-општински центри за социјална работа има еден стручен работник кој се занимава со предметот на трговија со луѓе. При интервјуата, стручните лица изјавија дека има голем обрт на персонал и дека нема мотивација за вработените во центарот за социјална работа да се вклучат во оваа одговорна тема, за која не се дополнително платени. Овие 30 стручни лица (2.44% од вкупниот број на вработени во центрите за социјална работа) се одговорни за идентификација, информирање, упатување до други видови на поддршка, советување, психо-социјална поддршка при престојот, реинтеграција и репатријација, покрај нивната редовна работа со други групи на корисници. Во постоечките анализи и извештаи, не се пронајдени информации за тоа дали сите стручни лица добиваат соодветна обука во однос на проценување на случаите на трговија со луѓе, за спроведување форензичко-чувствителни интервјуа, за планирање активности во тие случаи или дали имаат дополнително знаење кога се работи за советување на трауматизирани и лица со социо-образовни проблеми, или кои учествуваат во кривични постапки како сведоци-жртви.

Малолетни корисници на социјална заштита по категории во 2022 година	
Деца без родителска грижа	986
Брачни и семејни проблеми	4 370
Деца во ризик	1 735
Деца во конфликт со законот	2 054
Целосно слепи лица	143
Целосно глуви лица	140
Лица со попреченост на слух, говор и глас	120
Лица со физичка попреченост	905
Лица со интелектуална попреченост	1 337
Аутизам	228
Лица со комбинирана попреченост	1 037

Табела 2. Малолетни корисници на социјална помош во 2022 г., по категории

Кога станува збор за ресурси од заедницата во 2022, може да се забележи дека бројот на деца што ги користат услугите на системот за социјална заштита е голем (15.256 деца), од кои 986 се без родителска грижа, 1.735 деца се препознаени како деца во ризик, 2.054 се во конфликт со законот, 1.337 се со интелектуална попреченост и 4.370 се регистрирани

¹⁷ Извештај за трговија со луѓе за 2022 година - Амбасада на САД во Северна Македонија (usembassy.gov)

како корисници на услуги поради брачни или семејни проблеми. Во истата година (2022 г.) биле регистрирани 49.889 возрасни и постари лица корисници на социјална заштита. Според официјалните податоци за сместување на децата во целата земја, регистрирани се само 4 институции за сместување за деца (со вкупен капацитет за 119 лица), од кои ниедна нема услуга за привремено згрижување за деца, каде може да се направи селекција на корисниците согласно нивната категорија и потоа да се упатат до службите во заедницата или да им се обезбеди прифатилиште. Постојат 40 институции за сместување на возрасни и постари лица, со капацитет за 2.008 лица.

Од добиените теренски информации се потенцира потребата за итна и привремена грижа на децата од различни ризици. Меѓутоа, ниедна од постоечките институции/организации не обезбедува ваков вид на услуга. Според изјавите на стручните лица, оваа услуга е значајна поради безбедното сместување, закрепнување, стабилизација на детето, но исто и за потребното време за извршување добра проценка на можностите за долготрајна грижа (враќање во семејството, враќање во семејството со помош/корективни мерки, сместување кај згрижувачи или друг вид на алтернативна нега во зависност од проценката). Тековно, возможно е итно згрижување на деца со услугата за привремен престој во Центарот за жртви на трговија со луѓе, каде тековно престојуваат 5 малолетни лица, некои во период подолг од една година.

5.1.5. Постоечка анализа на третманот и заштитата на децата-жртви на насилство во системот за социјална заштита

Според собраните и анализирани податоци од Заводот за социјални дејности од Скопје¹⁸, што се однесуваат на третманот и заштитата на жртвите на насилство и на системот за социјална заштита во текот на 2021 година, евидентирани биле 358 деца-жртви (55% женски деца и 45% машки деца). Од 61% од најранливата категорија што можат да станат жртви на различни видови насилство, се истакнува категоријата на деца на возраст 6-14 години. Слично ранливи се децата на возраст 6-10 години (28%) и деца на возраст 11-14 години (33%) од децата евидентирани како жртви на запоставеност и злоупотреба. Од вкупниот број на евидентирани деца, 41 дете било жртва на запоставеност, 52 на физичка злоупотреба, 135 на емотивна злоупотреба (38%), 87 на сексуална злоупотреба (24%) и 43 на други видови на насилство. Според овие статистики, нема посебни категории за видот на кривичното дело што го претрпеле, затоа нема посебна евиденција за деца-жртви на трговија со луѓе.

Во 70 случаи (19,55%) наметната е мерка на корективен надзор за исполнување на правата на родителот, во само 13 случаи (3,63%) била повикана мулти-секторска екипа за лекување и заштита. Во најголем број

¹⁸ [АНАЛИЗА \(zsd.gov.mk\)](http://zsd.gov.mk)

од случаите, индивидуалните планови за работа со корисниците во овие предмети содржат општи активности што не се доволно приспособени за индивидуалните потреби на корисниците. Првото интервју со жртвите обично го спроведуваат вработени од центарот за социјална заштита, кои имаат потреба од дополнително знаење и образование.

Клучните препораки за оваа анализа ја истакнуваат потребата за брзо и ефикасно дејствување од центарот за социјална работа, преземање соодветни мерки приспособени на потребите на децата, задолжително наметнување на мерки за корективен надзор врз вршење на родителските права, редовни посети од мулти-дисциплинарен тим во случаи на злоупотреба и насилство против децата, воспоставување на безбедна куќа за дете жртва/сведок на насилство, по моделот на Барнахус, за да се осигура целосна заштита на децата-жртви на насилство од страна на надлежните институции и различни сектори. Во оваа анализа не се поделени податоците за деца претпоставени жртви/жртви на трговија со луѓе, како и за деца мигранти без придружба, кои се корисници на социјална заштита.

Информациите добиени од фокусната група, анкетите, интервјуата покажуваат дека нема или има недоволно услуги за децата-жртви (на запоставеност, насилство, трговија со луѓе, сексуално насилство). Стручните лица се согласуваат дека има недостаток на услуги за згрижување на децата-жртви/сведоци, на специјализирани услуги за оваа популација за да се осигура нивно привремено безбедно сместување и закрепнување, но и од подготовка на почетниот процес за нивна долготрајна реинтеграција/интеграција во заедницата, навремено вклучување во образовниот процес и донесување на одлуки за нивна долготрајна грижа (кога не е возможно да се вратат во своите семејства).

Поимот „ризик за безбедноста на детето“ не е еднакво разбран од стана на сите чинители, така што деца чија безбедност не е загрозувана од трговци со луѓе, туку од нивната семејна ситуација (недоволен капацитет на родителот за грижа, запоставеност или злоупотреба на децата) или деца со образовно-социјални проблеми и нарушено поведење, долго време се згрижени заедно во Центарот за жртва на трговија со луѓе. Според стручните лица, ова се случило поради неможноста да се најде алтернативна грижа, односно кога старателите на децата не можат да пронајдат друго решение (на пример, одбивање да бидат примени во друга институција или да бидат згрижени). Во овие ситуации, Центарот за жртви на трговија со луѓе наместо да послужи како итно привремено сместување што обезбедува сигурност, стабилност и закрепнување за децата поради трауматското искуство и загрозената безбедност, како и подготовка за изнаоѓање долготрајно решение, станува долготраен престој за децата. Природата на оваа услуга е таква што ги ограничува движењата на децата, нивната комуникација, продолжувањето на редовното образование, играта, социјализација со врстници, што дополнително не може да обезбеди соодветна подготовка за самостоен живот. Истовремено, долготрајното задржување на децата-

жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе во итен, привремен престој зафаќа драгоцен капацитет за сместување на идентификуваните жртви и претпоставените жртви на трговија со луѓе кои имаат потреба од ваквиот вид на услуга.

Препорака: Неопходно е јасно да се поделат услугите за итно сместување и сместувањето во фазата за реинтеграција, како и подготовка на посебни програми за поддршка каде јасно се дефинирани стандардите и областите на поддршка што се достапни во овие услуги. Со тоа ќе се овозможи поддршка базирана на потребите на жртвата, а исто така и поголема можност за следење и проценка на квалитетот на работа на овие услуги.

5.1.6. Податоци за сместување во институции

Кога станува збор за капацитетот на системот за социјална заштита за сместување на корисниците, постои многу поголем капацитет на институциите за сместување на возрасни и постари лица (40 институции со 2.008 места), додека само 4 институции се наменети за сместување на деца (3 институции со 80 места и 1 со 39 места).¹⁹

Институции за социјална заштита во 2022 година ¹⁹		
	Број на институции	Број на приматели
Институции за деца и малолетници без родителска грижа	3	80
Институции за деца и малолетници со образовни и социјални потешкотии	1	39
Институции за возрасни	40	2 008
Институции за нега на лица со попреченост	3	253

Табела 3- Институции за социјална заштита во 2022 година

Во 2022 г., биле понудени вкупно 25.408 услуги на вкупно 11.715 деца корисници на системот за социјална заштита. 950 биле сместени во згрижувачки семејства, 123 деца биле дадени за посвојување, 731 добиле право на материјална помош, 196 примиле други видови на помош, додека 8.567 добиле други услуги од системот за социјална заштита.

¹⁹ 2.1.23.23_mk.pdf (stat.gov.mk)

Услуги за социјална заштита за деца во 2022 г.								
		Згри- жува- ње	Усво- јување	Сместува- ње во семејства и институ- ции	Право на социјална финанси- ска помош	Останата помош	Други услуги за социјал- на заштита	Вкупно
деца без родителска грижа	2 725	547	123	767	211	-	1 077	3 398
брачни и семејни проблеми	1 142	108	-	15	1	-	1 018	5 322
деца во ризик	1 029	55	-	99	-	12	863	2 299
деца во судир со законот	774	53	-	5	1	-	715	1 977
деца со попреченост на видот	347	15	-	3	3	1	325	450
деца со попреченост на слухот	86	20	-	1	3	-	62	212
деца со попреченост на говор и глас	104	10	-	4	-	-	90	273
деца со физичка попреченост	318	50	-	29	6	41	192	751
деца со интелектуална попреченост	501	20	-	119	9	33	320	812
аутизам	154	9	-	19	-	2	124	421
деца со комбинирана попреченост	698	63	-	77	-	-	558	1 455
друго	3 837	-	-	10	497	107	3 223	8 038
Вкупно	11 715	950	123	1 148	731	196	8 567	25 08

Табела 4. Услуги за социјална заштита за деца во 2022 година

5.1.7. Деца со воспитно социјални проблеми и нарушено поведење

(5 организациски единици); Служба за заедничко живеење на деца со нарушено поведење (2 организациони единици); Служба - Прифатен центар за деца од улица; Служба за вршење на наставно-образовна дејност за деца со нарушено поведење; и Оддел за административни и помошно-технички работи. Во однос на 2021 година, бројот на вработени лица во оваа институција бил намален за 7 вработени лица (во споредба со извештајот за 2020 година).

Во текот на 2022 година, биле вдомени вкупно 27 деца во овие институции, од кои 9 ја завршиле услугата и 4 нови биле примени во услугата (3 без родителска грижа и 1 во ризик). До крајот на годината, работата продолжила со 17 деца. Од истиот извештај, може да се види

дека има 66 вработени лица во институцијата, од кои 41 се стручни лица за грижа од областа на хуманитарна дејност, 7 се вработени за помош при образованието и 1 здравствен работник. Извештајот наведува дека децата кои се жртви на трговија со луѓе биле сместено, но исто така дека постојат деца кои се во регистарот дека користат престој, но всушност го напуштиле.

Според податоците собрани од терен (анкети, интервјуа), процесот за деинституцијализација бил извршен пред неколку години, така што децата кои биле вдомени во големи институции биле преместени во мали групни домови. За ова било потребно да се обезбедат повеќе објекти што биле интегрирани во заедницата каде стручните лица обезбедуваат сместување за деца во речиси семејни услови. За оваа цел државата редовно изнајмува објекти, но потребен е и голем број на вработени лица од различни професии со цел да се обезбеди соодветна дваесет и четири часовна детска грижа. Иако ова се покажало како форма на заштита што е посоодветна за деца, има потреба од повеќе финансиски и стручни ресурси, а во такви служби има многу повеќе вработени лица од корисници (66 вработени лица и 10 објекти за кои треба да се осигура исплата на режиски трошоци за вкупно 27 деца). Според стручните лица, нема соодветни услуги во заедницата за оваа категорија на деца со кои би се спречил препознаениот ризик за децата со образовно-социјални проблеми, нарушено поведење и деца во конфликт со законот. Овие деца се особено ранливи за да станат жртви на различна форма на експлоатација и трговија со деца. Според податоците собрани на терен, поради намалениот број на вработени лица во изминатиот период биле затворени два објекти за сместување на оваа категорија на деца.

5.1.8. Грижа во згрижувачки семејства

Во моментот, во земјата постојат 3 центри за згрижување, 329 згрижувачки семејства и вкупно 574 згрижени деца²⁰. 105 згрижувачки семејства се водени од Центарот за поддршка на згрижувачки семејства „Битола“, 62 од Центарот за поддршка на згрижувачки семејства „СОС Детско село“ и 152 згрижувачки семејства од Центарот за поддршка на згрижувачки семејства „11 Октомври“. Според достапните податоци, просечниот број на деца во згрижувачко семејство е 1,74. Во 2022 г., државата доделила од буџетот 11.249 денари месечно за сместување на децата (сместување на дете во општо згрижување каде има 5 деца) до 18.147 денари (сместување за дете во специјализирано згрижување).

Според податоците собрани од теренската посета, постојат вкупно 2 згрижувачки семејства кои поминале обука за сместување деца кои се жртви на трговија со луѓе. Меѓутоа, згрижувачите имаат мала мотивација да примат деца од овој вид на ризик, земајќи го предвид фактот што постои висока поддршка за згрижување, како и за поддршка на системот. Покрај тоа, овие деца учествуваат и во кривични постапки, поради што имаат потреба од дополнително специјализирано лекување (психолози, психијатри, доктори,

²⁰ [Како да станете згрижувач - Згрижување \(zgrizuvanje.mk\)](#)

итн.). Тековно, само едно дете-жртва на трговија со луѓе е во престој (чека сместување подолго од 4 години и наскоро ќе наполни 18 години). Нема податоци за структурата на деца сместени во згрижувачки семејство според категорија.

Препорака: Ваквиот вид на сместување треба да се приспособи за помлади деца-жртви на трговија со луѓе, кои се без соодветна родителска грижа и без симптоми и однесувања кои згрижувачите (кои не се стручни лица) не би можеле соодветно да се справат.

5.1.9. Услуга за привремен дневен престој

Според податоците добиени од регистарот на лиценцирани услуги од системот за социјална заштита²¹, на територијата на град Скопје регистрирани се два даватели на услуги за деца во улична ситуација (24+24 корисници). Не се добиени информации за вклученоста на тие двајца даватели на услуги во превенцијата на трговија со луѓе, идентификацијата на претпоставените жртви и упатувањето кон други услуги. Давателите на оваа услуга не се дел од мобилниот тим во Скопје.

5.1.10. Услуги за советување на семејства во ризик (деца и родители)

Во Скопје има услуга на заедница за семејства со деца во ризик²² водена од давател на услуги СОС Детско село. Целта на оваа услуга е да се зацврсти капацитетот на родителите и да се задржи детето во семејството. Корисниците се семејства каде родителите имаат низок степен на родителска способност, деца и млади деца со слабо развиени вештини и несоодветно однесување и ниска социјална компетенција. Тековно, во оваа услуга се вклучени 60 семејства од териториите на општината Шуто Оризари (услугата е лиценцирана за 178 корисници/членови од семејството) и Гази Баба (лиценцирана за 177 корисници). Според давателот на услугата, постоечките капацитети не се доволно користени, услугата може да биде корисна на многу начини за превенција на ризикот од трговија со луѓе, како и враќање на децата кај нивните родители или роднини. Постои план да се продолжи оваа услуга на територија на општина Струмица во 2024 година и на територија на општина Кавадарци во 2025 година. Услугата е во регистарот на лиценцирана услуга за социјална заштита.²³

Препорака: Давателот на услугата не е дел од мобилниот тим на Скопје. Земајќи ја предвид важноста на оваа услуга за превенцијата и за подоцнежната помош за интеграција, се препорачува да биде вклучена во мобилниот тим.

²¹ [REGISTAR.jpg \(2148x7729\) \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

²² [Советувалиште за деца и семејства - СОС Детско село \(sos.org.mk\)](#)

²³ [REGISTAR.jpg \(2148x7729\) \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

5.1.11. Услуга за потпомогнато живеење

Услугата Потпомогнато живеење е регистрирана во територијата на Скопје, обезбедена од регистрираниот давател на услуги СОС Детско село²⁴. Во секој од четирите објекти, се сместени седум млади лица на возраст 14-19 години, вкупно 28 лица. Според добиените податоци, меѓу регистрираните корисници нема жртви на трговија со луѓе. На терен, нема информации дека некој од стручните лица, вклучително со давателот на услугата, имаат идентификувано претпоставена жртва на трговија со луѓе како потенцијален корисник на услугата.

5.1.12. Податоци за специјализирани услуги за жртви на трговија со луѓе

Во Северна Македонија, редовно се подготвува Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција²⁵. Според податоците од истиот од претходните 5 години, голем број на домашни и странски граѓани биле во процес на идентификација, од кои **78 лица биле идентификувани како жртви**. За време на процесот на идентификација, беа препознаени голем број лица од категоријата **претпоставени жртви на трговија со луѓе** (вкупно 239 лица). Мобилните тимови и други стручни лица исто така биле во контакт со голем број на лица кои припаѓале на различни ранливи категории (вкупно 226 лица).

5.1.13. Услуги за привремено сместување на жртви на трговија со луѓе

Центарот за жртви на трговија со луѓе е еден од вонинституционалните видови услуги за социјална заштита. Се наоѓа во Скопје, главниот град, каде се наоѓаат други услуги потребни за жртви на трговија со луѓе, како и властите надлежни за кривично гонење на кривичното дело трговија со луѓе.

Согласно Законот за социјална заштита, во февруари 2011 година, Центарот започнал со работа како составна единица на Меѓуопштинскиот центар за социјална работа во Скопје. Тековно, Министерството за труд и социјална политика обезбедува простор, трошоци за комунални услуги и фондови за сместување на корисниците (приближната сума изнесува 500 евра по корисник, месечно). За обезбедување на оваа услуга, Министерството за труд и социјална политика има најмалку лиценциран давател на услуги, здружение на граѓани (ЗГ) „Отворена порта/Ла Страда“ која обезбедува стручни услуги.

„Отворена порта/Ла Страда“ е ЗГ која има долгогодишно искуство на работа со жртви на трговија со луѓе. Води прифатилиште за жртви на трговија со луѓе од 2005 година. За поддршка на жртвите има вработено стручњаци од различни професии, кои имаат стручно познавање во областа на трговијата со луѓе.

²⁴ [REGISTAR.jpg \(2148x7729\) \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

²⁵ [Годишни извештаи на Националната Комисија - Национална Комисија \(nacionalnakomisija.gov.mk\)](#)

Согласно Правилникот²⁶, давателот на услуги има вработено најмалку четворица соодветни стручни лица (социјален работник, педагог и психолог со стручно знаење за работа со жртви на трговија со луѓе). Во Член 30 од овој Правилник се наведува дека треба да се има максимално 4 кревети во една соба, со најмалку 5m² по корисник, со природно осветлување. Во член 31 пишува дека во спалните соби може да се сместат највеќе 3 кревета. Децата треба да бидат сместени во одвоени простории од возрасните лица. Правилникот предвидува просторот да има два влеза/излези. Иако услугата е регистрирана за 10 корисници²⁷, сместувањата се погодни само за 6 корисници (во овој момент, максималниот број на сместени корисници беше 8). Во Правилникот не е дефинирана минималната и максималната возраст на лицата што се сместуваат, како и тоа дали е возможно сместување на мајки со деца.

Според Анализата за функционирањето на Центарот за заштита на жртви на трговија со луѓе²⁸ од 2015 година, 4 лица биле сместени со просечно времетраење на сместувањето од 7 дена. Во 2016 година, едно лице било сместено во траење од 21 ден. Во 2017 година, едно лице било сместено во траење од 7 дена.

По бројните обуки на претставниците од мобилните тимови и Националниот механизам за упатување, значително се зголеми бројот на идентификувани жртви на трговија со луѓе, како и на претпоставени жртви, а со тоа и потребата за нивното сместување.

Сместување во последните 5 години							
	2018	2019	2020	2021	2022	Вкупен број	Просечен број
Вкупно	9	10	7	7	9	42	8,4
<i>Девојчиња</i>	8	8	7	6	9	38	7,6
<i>Жени</i>	1	2	0	1	0	4	0,8
Нови корисници	9	6	3	4	6	28	5,6
<i>Девојчиња</i>	8	4	4	3	6	25	5
<i>Жени</i>	1	2	0	1	0	4	0,8

Табела 5.Сместување во Центарот за жртви на трговија со луѓе од 2018 до 2022 година

Од 2018 до 2022 година, бројот на корисници на сместувањето е зголемен: 7-10 корисници биле згрижени годишно, 6-9 девојчиња и 0-2 жени. 3-9 нови корисници биле сместени годишно. Покрај фактот што сместувачкиот капацитет е за 6 лица и траењето на услугата изнесува од

²⁶ [Правилник за привремен престој-социјала 26.04.21 г.-pdf \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

²⁷ [REGISTAR.jpg \(2148x7729\) \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

²⁸ Анализа на функционирање на ЦЖТ, ИОМ, 2018 година.

0-3 месеци, во еден случај се случило да нема простор за сместување на потенцијален корисник.

5.1.14. Анализа на должината на сместувањето и причини за останување

Во периодот од 2015 до 2017 година, просечната должина на сместувањето на корисниците изнесува помеѓу 7-21 ден. Од 2018 година, кога Министерството за труд и социјална политика започна да ја финансира услугата и мобилните екипи за прелиминарна идентификација на претпоставени жртви, значително се зголеми бројот на идентификувани и претпоставени жртви на трговија со луѓе, како и должината на нивниот престој во сместувањето. Податоците покажуваат дека од вкупно 28 жртви кои биле сместени во Центарот за жртви на трговија со луѓе во претходните 5 години, 17 биле претпоставени жртви (14 малолетни лица и 3 возрасни лица), додека 11 биле идентификувани жртви (10 малолетни лица и 1 возрасно лице).

Најголемиот број на сместени жртви (17) останале во сместувањето до 3 месеци, 3 малолетни лица (2 претпоставени жртви и 1 жртва) останале во сместувањето 3-6 месеци, ако немале потреба да го продолжат сместувањето и полицијата проценила дека нема загрозување на нивната безбедност. Причината за нивниот подолг престој било тоа што центарот за социјална работа не бил во можност да пронајде алтернативно сместување. 8 малолетни лица (6 жртви и 2 претпоставени жртви) **останале во засолништето за жртви на трговија со луѓе повеќе од 6 месеци**, иако немало потреба од тоа и полицијата проценила дека биле безбедни, бидејќи од системот за социјална заштита не можеле да најдат алтернативно сместување. Од террот, **добиените информации гласат дека некои деца-жртви останале во услугата во период подолг од 4 години поради истата причина.** Особено загрижува фактот што оваа услуга, поради својата цел, е од затворен вид со ограничена можност за надворешни активности, слободно движење и комуникација поради потребата да се осигура тајноста на локацијата и безбедноста на корисниците. На фокус група, членови од системот за кривично гонење (полиција и обвинителство) ја потенцираа загриженоста околу ова, бидејќи со мешањето на различни групи на услуги за сместување и дозволата за слободно движење и комуникација за дел од корисниците, се загрозува безбедноста на Центарот за жртви на трговија со луѓе и на другите корисници сместени таму.

Траење на сместување и причини		Сместување во месеци (број на корисници)			Причини за засолнување подолго од 3 или подолго од 6 месеци (број на корисници)		
		0-3 месец и	3 до 6 месец и	над 6 месец и	Процен- ка на Мин. за внатре- шни работи	Проценка од ЦСР* ²⁹ Нема друго решение за полувремето / долготрајно сместување	Процен- ка од ЦСР* Потреба на кори- сници
Девојчиња	Жртви	3	1	6		7	
	Претпоставени жртви	10	2	2		4	
Жени	Жртви	1					
	Претпоставени жртви	3					
Вкупно		17	3	8	0	11	0

Табела 6. Траење на сместувањето во Центарот за жртви на трговија со луѓе и причини

5.1.15. Специјализирана поддршка во процесот за реинтеграција

Иако речиси сите претставници на мобилните тимови и социјалните служби изјавуваат дека поддршката во процесот за реинтеграција се извршува во заедницата, нема ниту една лиценцирана услуга што работи на поддршка на жртвите во фазата за реинтеграција. Стандардните оперативни процедури²⁹ предвидуваат обезбедување на примарна помош по идентификација на жртвите за трговија со луѓе, со цел да се обезбеди сместување, храна, облека, психо-социјална поддршка и советување, контакти со семејството и земјата на потекло и медицински прегледи. Во Програмата за помош и поддршка при реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе³⁰ и Програмата за поддршка и помош во реинтеграција за децата-жртви на трговија со луѓе³¹ подетално се опишува правната основа, областите на поддршка, методот на имплементација на поддршка и во прилог се обезбедени формулари. Според добиените информации, процесот на поддршка во фазата за реинтеграција примарно се извршува од страна на одговорните стручни лица, специјално обучени за работа со жртви, во соработка со мобилните тимови, ЗГ и другите локални институции.

²⁹ [SOP Macedonian 16x23.indd \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

³⁰ [Programa_reintegracija_lica \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

³¹ [programa_reintegracija_deca \(Ministry of Labour and Social Policy.gov.mk\)](#)

Во регистарот на услуги за социјална заштита, нема нити една специјализирана основна услуга за советување во заедницата нити услуга за сместување за поддршка во процесот на реинтеграција, нити услуги за ресоцијализација за жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе. Имајќи предвид дека кривичните постапки можат да се траат со години, има потреба да се обезбеди соодветна поддршка преку услуги во заедницата за учество во кривичните постапки (психо-социјална, правна, практична поддршка за комуникација со властите за кривично гонење и присуство на рочишта). Стручните лица исто пријавуваат дека поради недостаток на соодветна услуга за поддршка за реинтеграција, постои зголемен притисок да се продолжи услугата за сместување во Центарот за жртви на трговија со луѓе. Во фокус група, потенцирани се неколку практични проблеми во однос на поддршката за жртви-сведоци кои не се во престој за време на нивното сведочење (психолошка поддршка и подготовка за учествување во постапки, организиран превоз, правна помош, итн.)

Препорака: Центарот за жртви на трговија со луѓе може да има повеќе организациони единици за обезбедување на различни услуги, а со тоа повеќе лиценцирани обезбедувачи на сместување и поддршка за жртвите преку услуги за жртвите на трговија со луѓе во заедницата. Сите услуги за советување можат да бидат мобилни и достапни низ целат земја.

5.2. Анализа на целната група

Анализа на целната група и потребата од поддршка и приспособување беше спроведена врз основа на достапните податоци од годишните извештаи на Националната комисија³², податоци од Министерството за труд и социјална политика и ЗГ „Отворена порта“, која обезбедува сместување³³, податоци добиени преку прашалници, фокус групи и интервјуа. Поради сложеноста на проблемот, целната група се анализираше од неколку аспекти кои влијаат врз нејзините потреби, силни страни и ризици по безбедноста и здравјето, што треба да се решат во рамки на сместување. Поради потребата од подобро разбирање на процесот на идентификација и трендови, истражувањето го опфати периодот од 2018-2022 година.

5.2.1. Анализа на целната група според резултатот од идентификацијата

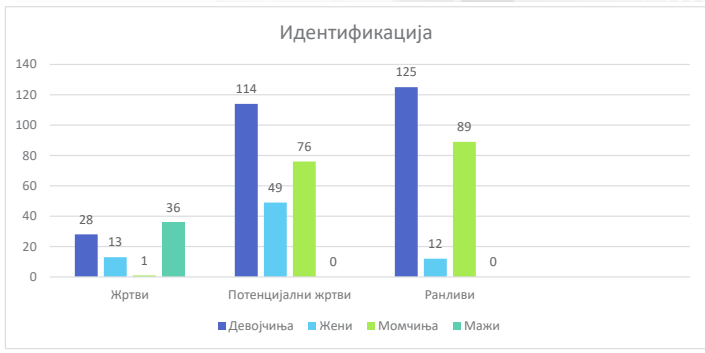
Во претходните **пет години**, голем број домашни и странски државјани беа во процес на идентификација, од кои **1 момче, 28 девојки, 36 мажи и 13 жени (вкупно 78 луѓе)** беа идентификувани како жртви. За време на процесот на идентификација, беа препознаени голем број лица од категоријата **претпоставени жртви на трговија со луѓе, од кои 76 беа момчиња, 114 девојки и 49 жени** (вкупно 239 лица).

³² [Годишни извештан на Националната Комисија - Национална Комисија \(nacionalnakomisija.gov.mk\)](http://nacionalnakomisija.gov.mk)

³³ [Ла Страда - Отворена Порта - Ла Страда \(lastrada.org.mk\)](http://lastrada.org.mk)

Во текот на процесот, мобилни тимови и други професионалци дојдоа во контакт со многу малолетници кои припаѓаа на разни ранливи категории, имено 89 момчиња, 125 девојки и 12 жени (вкупно 226 лица).

Графикон 1. Број на жртви, претпоставени жртви и ранливи 2018-2022

5.2.2. Анализа на целна група по возраст

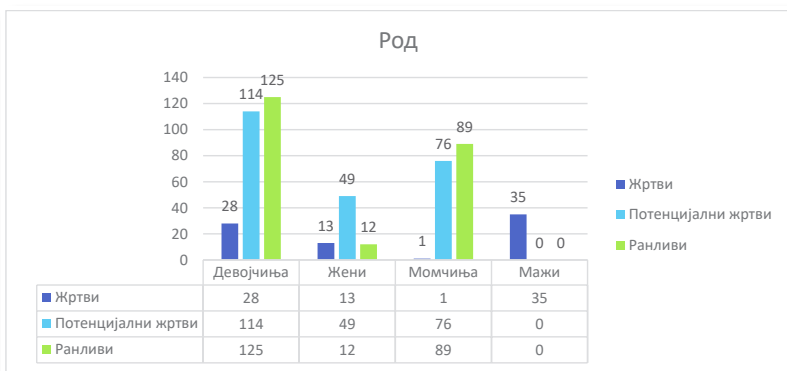
Податоците укажуваат дека децата, главно, се цел на трговци со луѓе. Во претходните пет години, **уделот на идентификувани деца во вкупниот број на жртви речиси секогаш доминира**, освен во ситуации каде што се открија поголеми групи лица коишто се трудово експлоатирани (2021 г.). Вкупно, од 78 идентификувани жртви, **49 се возрасни, а 29 малолетни**. Кога ќе се исклучи 2021 г., ситуацијата значително се менува и 77,41% од идентификуваните жртви се деца (главно девојчиња, 95,83%). Кога бројот на претпоставени жртви се анализира по возраст, ситуацијата е слична, односно, од 239 прелиминарно идентификувани претпоставени жртви на трговија со луѓе, 190 се деца (79,49%) и 49 се возрасни (20,51%), 100% се жени.

Графикон 2. Број на жртви, претпоставени жртви по возраст 2018-2022

5.2.3. Анализа на целна група по род

Податоците собрани преку анализата укажуваат дека идентификуваните жртви и претпоставени жртви во повеќето случаи се жени. Меѓу **41 женски жртви**, има 28 девојчиња и 13 жени, додека има **36 машки жртви** (1 момче и 35 мажи). Ако ја одделиме од анализата годината во која се идентификуваше голема група мажи кои беа трудово експлоатирани, **уделот на женската популација е значително повисок (89% од лицата се жени)**. Меѓу претпоставените жртви, повеќето од нив **114 се девојчиња**, па 76 момчиња и 49 жени. Меѓу ранливите групи преовладуваат девојчиња со 125, па следуваат момчињата со 76 и жени со 49. Иако мнозинството на целната група се жени, има голем број мажи, особено момчиња.

Графикон 3. Број на жртви, претпоставени жртви и ранливи по род 2018-2022

5.2.4. Анализа на целната група според резултатот од идентификацијата

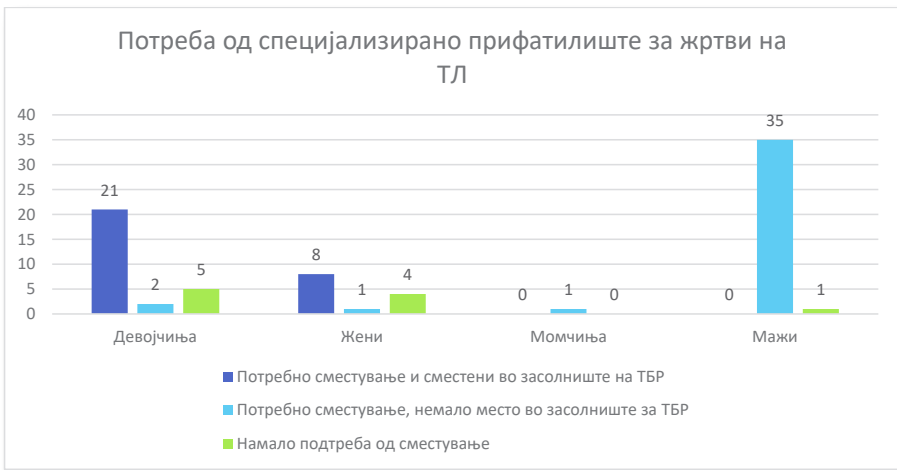
Со анализа на податоците за потребите на целната група за сместување, како и ситуациите во кои не беше возможно да се обезбеди сместување, **може да се заклучи дека мажите трудово експлоатирани во 2021 г. имале најголема потреба за сместување за краток временски престој**. Информациите добиени од фокус групите и интервјуата покажуваат дека тоа биле странски граѓани кои сакале што побрзо да се вратат во својата земја. Имајќи предвид дека сместувањето траело само неколку дена, биле сместени во Центарот за сместување странци и доброволно се вратиле во татковината.

Во преостанатиот анализиран петгодишен период, **најголема потреба од сместување имале малолетните девојчиња жртви на трговија со луѓе (21)**, па женските жртви на трговијата со луѓе (8) и малолетните

момчиња (1). Вкупно 4 лица имале алтернативно сместување во текот на тој период, додека 5 девојчиња, 4 жени и еден возрасен маж не можеле да добијат сместување во Центарот за жртви на трговија со луѓе и било потребно алтернативно решение.

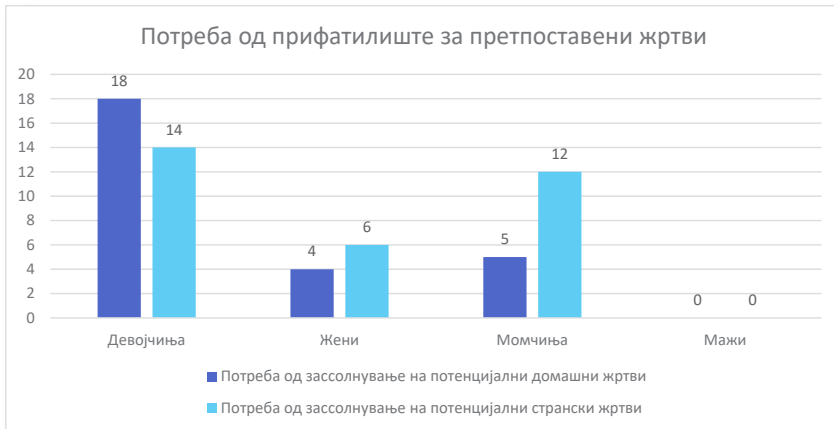
Голем број луѓе кои имаат потреба од сместување се претпоставени жртви на трговијата со луѓе, вклучително 27 домашни граѓани (18 девојки, 5 момчиња и 4 жени) и 32 странски државјани, главно малолетни мигранти. Сите мигранти биле сместени во Центарот за прием на странци.

Горните податоци покажуваат дека **малолетните и возрасни женски лица најчесто имаат потреба од сместување**. Горните податоци, исто така, укажуваат дека има **голем број деца под ризик на кои им е потребно сместување**. Од една страна, земајќи го предвид малиот број на сместувачки капацитети за деца во целата земја, не е изненадувачки што има голем број барања за прием на деца во Центарот за жртви на трговија со луѓе. Од друга страна, подолгиот престој на жртвите во сместувањето (некои малолетни жртви останале во сместувањето до четири години), го отежнува приемот на други лица кога има потреба за тоа.

Графикон 4. Број на жртви кои имаат потреба од сместување по возраст и род 2018-2022

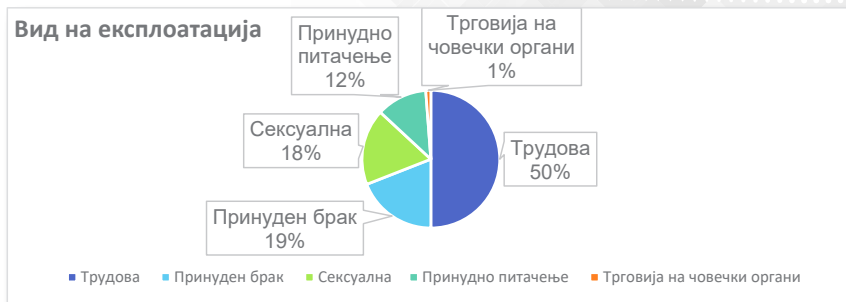
Графикон 5. Број на претпоставени жртви по возраст и пол кои имаат потреба од сместување 2018-2022

5.2.5. Анализа на целната група според типот на експлоатација

Податоците од годишните извештаи на Националната комисија и извештајот на ГРЕТА од 2023 г. покажуваат дека главната форма на експлоатација на идентификуваните жртви била трудова експлоатација (42), проследено со сексуална експлоатација (15), принуден брак (13), присилно питачење (3) и комбинација од принуден брак и сексуална експлоатација и/или трудова експлоатација (4).

Сексуалната експлоатација најчесто се одвива во ресторани, барови и ноќни клубови во западниот дел од земјата. Трудовата експлоатација се случува во истите капацитети, како и во земјоделскиот, градежниот, текстилниот, сточарскиот и хигиеничарскиот сектор. Повеќето жртви на трговија со луѓе се деца од дисфункционални семејства со бројни фактори на ризик, вклучително домашно насилство и сиромашни социјални и економски услови.

Повеќето деца идентификувани како претпоставени жртви на трговија од страна на мобилните тимови се деца од ромската заедница подложни на присилно питачење, принуден брак или сексуална експлоатација.

Графикон 6. Процент на жртви по тип на експлоатација 2018-2022

5.2.6. Приказ на специфични потреби според пол, возраст, тип на експлоатација и потребата од сместување или други видови поддршка

Податоците од анализата на бројот и структурата на целната група според возраста, полот, типот на експлоатација, потребата од услуги, укажуваат дека голем дел од популацијата жртви на трговија со луѓе се деца и жени, кои главно се експлоатираат за принуден брак, сексуални услуги, питачење. Повремено се идентификува поголема група мажи за трудова експлоатација и имаше мигрант кој беше жртва на трговија со човечки органи.

Процентата на потребата за заштита на деца главно се одредува од процентата на обезбедената поддршка од возрасните (родители/старатели). Деца кои немаат или имаат несоодветна родителска нега се во многу потешка ситуација и се под поголем ризик од децата кои ја имаат поддршката од родителите/старателите. Затоа има потреба не само од краткорочно сместување поради ситуацијата со трговија со луѓе и загрозување безбедност, туку исто така и поради долготрајната грижа во алтернативната грижа и потребата од надгледување на применување на родителските права за оние кои се враќаат во своите семејства. Имајќи ги предвид типовите на експлоатација и начинот на живот на кој биле изложени (улична ситуација без соодветна родителска грижа и позитивни образовни влијанија, питачење, принудени бракови, сексуална експлоатација), покрај потребата да бидат згрижени и да им се обезбеди сместување, храна и заштита, жртвите често имаат проблеми со однесувањето и ниско ниво на социјализација, што бара долгорочен интензивен третман за ресоцијализација, медицински услуги, интегрирање во образованиот систем и воспоставување на позитивни модели на однесување. Третманот главно наложува долготрајна грижа за детето, со можни ризици за негова ревиктимизација поради недоволни лични, семејни и социјални вештини и самозаштита. Поради тоа, повеќето од овие деца, по напуштање на прифатилиштето, повторно манифестираат ризично однесување кои ги ставаат под ризик од трговија со луѓе или некоја друга форма на злоупотреба. Оваа ситуација наложува сложени механизми на специјализирана поддршка, која не цели

само на безбедно сместување, туку на цела серија интервенции за да се надмине трауматичното искуство, животните навики, стабилни меѓусебни врски во безбедна и сигурна средина, што исто така го стимулира развојот на детето или младата личност.

Препораки во однос на поддршка на дете:

Мора да постои специјално создадена програма за работа со деца. Треба да се спроведе од професионалци кои имаат знаење и вештини да работат со деца со траума, но исто и со деца кои имаат образовни, бихевиорални и социјални проблеми. Исто така е важно овие професионалци да имаат знаење и искуство во работа со деца кои, како жртви-сведоци, учествуваат во кривична постапка со трговија со луѓе и дека соодветно ќе ги подготват, надгледуваат, поддржат и заштитат во текот на процесот. Покрај потребата од безбедна нега, на детето му треба заштита на неговите права и интереси во области од здравството, образованието, соодветни врски со соученици и семејство (кога е сигурно дека не учествуваат во експлоатација) и учество во социјалниот живот во согласност со способностите на детето.

Сета поддршка наменета за детето-жртва мора да биде во согласност со неговата возраст. Затоа, тимот кој работи со деца треба да вклучува професионалци кои ја познаваат спецификата на развојните фази на децата, а услугата треба да одговори на тие потреби. Доста е важно да се процени моментот кога детето може да се вклучи во образовниот систем, особено доколку детето престојува во престојувалиште подолго од 15 дена, а безбедноста и медицинско-психолошките причини не ја попречуваат инклузијата во редовното школство. Информациите и професионалните интервенции за деца мора да се одвиваат на јазик кој детето го разбира (мајчин јазик приспособен на возраста). Кога станува збор за дете мигрант, за клучните активности треба да има достапен толкувач (во најмала рака онлајн толкување), како и процена на ризиците и подготовка за враќање во татковината, кога е безбедно и возможно.

Неопходно е да се обезбеди интензивна вклученост на здравствениот и образовниот систем и други достапни услуги за социјална заштита кои можат да го поддржат опоравувањето и да го подготват детето за повторна интеграција. Исто така е важно да се поттикнат механизми за надгледување и евалуација за обезбедување на оваа услуга со цел да се процени квалитетот.

Кога станува збор за **возрасни жени**, тие најчесто се експлоатираат преку принуден брак, присилна проституција, работна сила и питачење. Тие често доаѓаат од општествени слоеви изложени на сиромаштија, насилство, ниско образование, стигматизирани се и дискриминирани, без соодветна социјална и семејна мрежа на заштита и поддршка, а понекогаш и со различни физички и ментални здравствени проблеми. Овие околности

придонесуваат за тешкотијата на процесот на закрепнување од траума, а исто така го забавуваат процесот на реинтеграција или интеграција. Затоа, грижата бара долготрајни и сложени интервенции, додека процесот може да донесе повторени ризици за жртвите, понекогаш дури и нивна ревиктимизација.

За 5 години, во сместувањето имало 4 жени (1 жртва и 3 претпоставени), сите четири биле во сместувањето помалку од 3 месеци. Собраните податоци укажуваат дека поддршката за итно сместување досега била обезбедена согласно дефинираното времетраење на оваа услуга. Сепак, поддршката за оваа категорија корисници може и треба да продолжи во локалната заедница.

Препораки во однос на организирање поддршка за жени:

Поради застапените видови на експлоатација и најчестите карактеристики на жртвите, поддршката за време на службата за итно сместување, покрај поддршката за закрепнување, стабилизација, надминување на трауматичното искуство, покривање на основните здравствени потреби, сместување и исхрана, треба да биде насочена и кон подготовка жената-жртва на трговија со луѓе за процесот на поддршка што ќе се одвива откако таа ќе го напушти итното сместување, со цел да се стимулира долгорочно закрепнување, независно живеење и подобрување на вештините за самозаштита од ревиктимизација.

Така, важно е да се воспостават други услуги во заедницата, како што се советување, дневен престој, живеење со поддршка, поддршка во ресоцијализација, правна и психо-социјална поддршка за учество во кривична постапка, програми за економско зајакнување и вработување.

Постојат организации со долгогодишно искуство, кои работат со жени жртви на трговија со луѓе, како и со родово-базирани форми на насилство. Тие можат значително да придонесат за воспоставување и развој на различни услуги, кои по итна грижа на жените жртви на трговија со луѓе ќе овозможат нивно долгорочно зајакнување. Доколку се работи за лица кои не можат соодветно да се грижат за себе (лица со попреченост), потребно е да се направат соодветни проценки за нивниот капацитет за да ги заштитат своите законски права и интереси и за потребата да бидат заштитени на соодветен начин (сместување во институции за возрасни и постари лица).

Мажите се главно жртви на трудова експлоатација, со единствена идентификувана жртва на трговија со луѓе за органи. Досега, жртви главно беа странски жртви, многу ретко домашни жртви. Лицата кои се експлоатирани за нивниот труд најчесто ја изразуваат својата желба да се вратат кај своето семејство што е можно поскоро во нивната земја на потекло, да контактираат со нив за информации и поддршка

и ретко бараат сместување. Според постојните прописи, овие лица се сместени во Центарот за прием на странци. Во овој објект, проблематично е што немаат ниту слобода на движење, ниту стручна психо-социјална или правна поддршка.

Препораки во однос на организирање поддршка за мажи:

Со воспоставување на итно сместување за машки жртви на трговија со луѓе, ќе се обезбедат капацитети за машки домашни и странски жртви или претпоставени жртви на трговија со луѓе. Со одобрение на полицијата би се организирано сместување на странци и регулирање на нивниот правен статус на престој од хуманитарни причини. За време на сместувањето, странските жртви треба да имаат право на период на размислување кога ќе можат да добијат низа на видови на поддршка (психо-социјална, сместување, правна помош итн.). Потоа ќе можат да донесат информирана одлука за своето учество во кривичната постапка, како и за враќање во земјата на потекло.

Кога станува збор за домашни возрасни машки жртви на трговија со луѓе, поради природата на личните, социјалните и семејните карактеристики, за време на нивниот престој во засолниште за итни случаи, поддршката треба да се фокусира на закрепнување, информирање за нивните права и подготовка за реинтеграција/интеграција и самостоен живот. Доколку се работи за лица кои не се во состојба соодветно да се грижат за себе и имаат потреба од поддршка од семејството, лица со инвалидитет, потребно е да се провери дали тие имаат капацитет да ги заштитат своите интереси и законски права. Доколку не, тогаш треба да се донесат соодветни одлуки за нивната понатамошна заштита (сместување за возрасни и стари лица, назначување старатели). Сите видови на поддршка за реинтеграција може да се спроведуваат понатаму преку услугите препорачани и за жени.

Воспоставувањето на советување, услуги во заедницата и услуги за поддржано живеење ќе овозможи услугите за поддршка да станат достапни за машките домашни граѓани кои не сакаат сместување, како и за оние кои го напуштаат прифатилиштето за итни случаи. Странските возрасни мажи треба исто така да имаат достапен превод (барем онлајн).

◆ 6. Заклучоци и препораки

Наоди: Законот за социјална заштита предвидува различни услуги кои можат да им се даваат на жртвите на трговија со луѓе или на семејства и поединци со социјални проблеми. Овие услуги можат соодветно да одговорат во согласност со меѓународните стандарди и препораки, но не се целосно искористени. Прописите поблиску

ги дефинираат општите и структурните стандарди за овие услуги и експлицитно наведуваат дека жртвите на трговија со луѓе можат да бидат корисници на услугата за сместување со привремен престој, додека во другите прописи, жртвите на трговија со луѓе не се експлицитно спомнати како можни корисници на услугите. Професионалците од системот на социјална заштита и кривично гонење во моментот ја препознаваат само услугата за сместување што ја дава Центарот за жртви на трговија со луѓе како опција за поддршка на жртвите, додека услугите за реинтеграција се оценуваат како слаби и недоволно развиени, со впечаток дека не се користат постојано.

Тековно, државното прифатилиште (Центарот за жртви на трговија со луѓе) функционира заедно со организацијата на граѓанското општество „Отворена порта/Ла Страда“, лиценциран давател на услуги. Само девојчиња на возраст од 10 до 18 години имаат пристап до услугата. Центарот е лиценциран за вкупно 10 корисници, но објективно може да смести 6 корисници. Не постои специјално привремено сместување за момчиња и мажи жртви на трговија со луѓе. Малолетните момчиња се сместени во други форми на грижа за деца, додека возрасните мажи (главно странски државјани, жртви на трудова експлоатација) се сместени во Приемниот центар за странци за краток временски период и доброволно заминуваат во татковината. Повремено има поголема потреба за сместување. Собраните податоци покажуваат дека на корисниците им треба ваков вид на услуга до три месеци, а потоа треба да се обезбеди различен тип на поддршка која цели кон реинтеграција/интеграција. Поради недостигот од други услуги, корисниците остануваат подолго во привременото сместување бидејќи нема алтернативни услуги во заедницата која би им овозможила да почнат со процесот на реинтеграција/интеграција.

Постоечката регулатива за привремен престој во сместување ги дефинира општите стандарди, локација, опрема и персонал, но нема програма со услуги и затоа не може јасно да се процени доколку се постигнати зацртаните цели за поддршка. Поради нејасната рамка, постоечката услуга не се користи соодветно (корисниците остануваат во услугата значително подолго, што особено не одговара на интересите и потребите на децата) и нема соодветен мониторинг и евалуација на квалитетот на услугата. Постојат програми кои ја дефинираат професионалната работа во процесот на реинтеграција (одделно за деца и за возрасни), кои не се ревидирани и приспособени на моменталната состојба. Исто така, нивното спроведување не се следи добро на локално и на национално ниво преку статистика и известување.

Директни препораки на услугата за привремено сместување на жртви на трговија со луѓе

Директни препораки: Да се воспостави одржливо функционирање на службата за итни случаи за жртви на трговија со луѓе, за сите категории на корисници (деца, жени и мажи), за домашни и странски

државјани, во обем што може да ги задоволи проектираните потреби за ова по вид на услуга. Потребно е:

1. **Итно сместување за деца-жртви на трговија со луѓе и претпоставени жртви до возраст од 18 години** со капацитет од 6 момчиња + 6 девојчиња, во кое децата ќе бидат сместени во итни ситуации, ќе бидат безбедни и згрижени за време на идентификацијата, закрепнувањето, стабилизација и проценката за долгорочна форма на поддршка/грижа (враќање во семејството на детето, сместување во згрижувачко семејство или друга форма на алтернативна грижа).

а) **Услугата за итно сместување за деца се препорачува да ја обезбеди јавна установа која има лиценца за работа и стручност од областа на услуги за деца.** Сместувањето во оваа служба може да трае 0-3 месеци, а најдолго до 6 месеци по проценката и мислењето на Министерството за внатрешни работи и Министерството за социјална заштита, кога безбедноста на детето е загрозена.

Неопходно е да се осигура дека центарот за социјална работа за овие случаи користи методологија за управување со случаи. Центарот за социјална работа му дава на давателот на услугата информации за случајот и собраните податоци, најдоцна три дена по сместувањето на жртвата и усно пред/за време на самото сместување. Центарот за социјална работа, заедно со давателот на услугата, го дефинира првичниот индивидуален работен план во кој се утврдени задачите и одговорностите, како и активностите што давателот на услугата ќе ги врши со детето. Во првиот месец, задача на центарот за социјална работа е да направи проценка на улогата на родителите во ситуацијата на трговија со луѓе и нивниот капацитет да ги заштитат правата и интересите на детето. Врз основа на таа проценка се планира понатамошна заштита на детето. Тоа опфаќа подготовки за враќање во неговото семејство или форма на долгорочна алтернативна грижа; за деца на странски државјани – репатријација доколку е безбедно; вклучување во образовниот процес, психо-социјална поддршка, итн. Центарот за социјална работа по еден месец на давателот на услугата му дава прецизни информации за насоката за понатамошна заштита на детето. Следните два месеци, давателот на услугата работи на закрепнување на детето, но учествува и во планирањето на долгорочната форма на заштита (реинтеграција/интеграција/репатријација).

б) Обезбедени се структурните минимални стандарди за оваа услуга. Спалната соба, со големина од 15 m², може да има најмногу три кревети. Треба да има и други простории, како што е опишано (дневна, трпезарија, просторија за професионална работа со жртви), влезови, ходници, скали, тоалети, бањи, административен простор

и кујна. Стандардот за установа за деца може да биде повисок од минимумот во секој поглед, за да се одговори на специфичните потреби на оваа целна група. Сместувањето за деца треба да биде светло и пространо - минимум 4 спални со максимум по 3 корисници, поделени според пол. Корисниците од ист пол од две соби можат да делат бања. Во две простории (по пол) може да има заеднички простор за живеење и заеднички активности, ходници и сали за поврзување. Детските оброци може да се организираат во заедничката трпезарија, а храната подготвена во заедничката кујна. За целиот објект потребно е да има поголема просторија за групна работа и групни активности која треба да биде најмалку 30m², како и просторија за вработени најмалку 20m² и просторија за индивидуално советување најмалку 12m². Секое дете треба да има свој кревет (легалата се на исто ниво, а не на спрат), свој гардеробер, наткасна. Важно е објектот во кој се сместуваат децата да биде дворна куќа, со два влеза и излези, со нормална ограда, интегрирана во околината, со копче за аларм (24 часа поврзана со полиција).

Во дворот треба да има најмалку 4 декари дворно место за одмор, рекреација и детска игра (зелена површина, простор за игра и дружење, надворешен простор за седење). Се препорачува објектот да биде блиску до здравствена установа за примарна здравствена заштита, основно училиште и полиција. Пожелно е просторијата за групна работа и просторијата за индивидуално советување/или административна работа да бидат поврзани и технички опремени така што методологијата „Барнахаус“ може да се примени перспективно (Барнахаус е пријателски за деца, мултидисциплинарен и меѓу-агенциски модел за реакција на насилство врз деца и насилство врз сведоци). Целта на Барнахаус е на секое дете да му понуди координиран и ефективен одговор на заштитата и документирањето на ситуацијата за целитена кривичната постапка, како и да спречи трауматизација и ретрауматизација за време на истрагата и судската постапка. Форензички-сензитивно интервју може да се спроведе таму од страна на специјално обучен професионалец за спроведување на вакво интервју со деца, а исто така може да биде аудио-видео документирано и подоцна да се користи во кривичната постапка.

в) За следење на квалитетот на услугата и влијанието што го има врз децата во сместувањето, важно е да се обезбеди надзор на јавната установа Центар за социјална работа Скопје, која ја следи работата на вклучените локални надлежни центри за социјалната работа од една страна и давателот на услугата од друга страна. На годишно ниво, се препорачува евалуацијата на работата да не ја врши давателот на услугата (не дава објективна проценка на квалитетот на услугата што се дава), туку супервизорот, со препораки за подобрување, кои треба да се достават до Заводот за социјални

дејности и Министерството за труд и социјална политика. Важно е Заводот за социјални дејности да биде вклучен во креирањето на програмата за работа и проценката на квалитетот на услугата, развојот на услугата и обезбедувањето соодветна обука, во согласност со неговите надлежности.

2. **Итно сместување за жени и девојчиња на возраст од 16 години**, со сместувачки капацитет за 6 лица за безбедна грижа во процесот на идентификација, закрепнување, стабилизација и подготовка за процес на реинтеграција, интеграција или репатријација. Сместувањето во оваа услуга може да трае 0-3 месеци, а потоа корисникот се упатува на други услуги. Услугата за жени треба да биде компатибилна со услугата за деца. Значи, кога однесувањето на поединечна жртва може да биде небезбедно или несоодветно за другите сместени жртви, како и кога капацитетот во итното сместување за деца е полн, децата може да бидат сместени и во ова сместување.

Овој модел на сместување може да обезбеди и дополнителни сместувачки капацитети за млади луѓе на возраст од 16-18 години доколку има зголемена потреба за сместување. Кога станува збор за жени над 65 години, потребно е да се размисли дали нивните моментални потреби (според мислењето на центарот за социјална работа, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи) се подобро задоволени во институција за стари лица или во Центарот за жртви на трговија со луѓе. Итно сместување за жени може да биде обезбедено од јавни или приватни даватели на услуги во согласност со прописите.

Се препорачува да се обезбеди посебно сместување за оваа целна група, по можност куќа со двор. Ова прифатилиште во куќата, во согласност со стандардите, треба да има 2 спални (специфични потреби за одмор, закрепнување на трауматизирани категории корисници) со два кревета (кревети на едно ниво, а не на кат). Исто така, треба да има помала станбена единица, гарсоњера, која би можела да се користи за изолација во случај на заразни болести или како просторија за прием на корисници кои имаат проблеми во однесувањето, зависност од психоактивни супстанции, кои може да имаат здравствени или психички проблеми и претставуваат ризик за другите корисници или во кои, доколку е потребно, може да се сместат бремените жени или мајки со деца. Студиото треба да има соодветен мебел за бебиња (креветче, капа, подлога за пресоблекување, високо столче, стерилизатор за шишиња).

а) Важно е сместувачкиот објект да е дворна куќа, со два влеза и излези, со нормална ограда, интегрирана во околината, со копче за аларм-паника. Во дворот треба да има најмалку 4 области за одмор,

рекреација и активности (зелена површина, простор за рекреација и дружење, надворешен простор за седење). Се препорачува објектот да биде сместен во близина на здравствен дом, основно училиште, полициска станица. Би било пожелно давателот на услугата да воспостави други дневни и советодавни услуги во заедницата, како и услуги за домување во фазата на реинтеграција (подржано живеење). Така, во периоди кога нема или има помалку жртви во засолништето, овој специјализиран персонал, кој веќе има воспоставено однос на доверба со сместените идентификувани жртви, би можел да продолжи да работи на нивната поддршка преку други служби.

б) Со цел да се следи квалитетот на услугата и нејзиното влијание врз корисниците, важно е да се обезбеди надзорот од јавната установа Центар за социјална работа Скопје (или некоја друга јавна установа која е служба за итно сместување) за да се следи работата на вклучените локални надлежни центри за социјална работа од една страна и давателот на услугата од друга страна. На годишно ниво, се препорачува евалуацијата на работата да не ја врши давателот на услугата (не дава објективна проценка на квалитетот на услугата), туку супервизорот, со препораки за подобрување кои треба да се достават до Заводот за социјални дејности и Министерството за труд и социјална политика. Важно е Заводот за социјални дејности да биде вклучен во креирањето на програмата за работа и проценката на квалитетот на услугата, развојот на услугата и спроведувањето на соодветните обуки, согласно неговите надлежности.

3. **Итно сместување за мажи и момчиња на возраст од 16 години**, со сместувачки капацитет до 6 лица за безбедно сместување во процес на идентификација, закрепнување, стабилизација и подготовка за процес на реинтеграција, интеграција или репатријација. Сместувањето може да трае 0-3 месеци, а потоа корисникот се упатува на други услуги. Услугата за возрасни мажи треба да биде компатибилна со услугата за момчиња, така што во случаи кога однесувањето на поединечна жртва/потенцијална жртва може да биде небезбедно или несоодветно за децата сместени во Итното детско сместување, како и во ситуации кога капацитетот за сместување на децата е пополнет, можат да се сместат овде.

Овој модел на сместување може да обезбеди и сместување за млади луѓе на возраст од 16-18 години кога има потреба од дополнително сместување. Кога станува збор за лицата со попреченост, односно за мажи над 65 години, потребно е да се разгледа дали нивните моментални потреби (според мислењето на центарот за социјална работа, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи) се попогодни за сместување во установа за стари лица или Центар за жртви на трговија со луѓе. Услугата за итно сместување за мажи над 16 години може да

ја обезбедуваат јавни или приватни даватели на услуги во согласност со прописите.

Се препорачува да се има посебно прифатилиште, куќа со двор. Во согласност со стандардите, тоа треба да има 2 спални соби (специфични потреби за одмор, опоравување на трауматизирани категории корисници) со најмногу два кревета по соба (кревети на едно ниво, а не на кат). Во засолништето треба да има и помала станбена единица, гарсоњера, која би можела да се користи за изолација во случај на заразни болести, како просторија за прием на корисници кои имаат проблеми во однесувањето, зависност од психоактивни супстанции, со здравствени или психички проблеми кои можат да претставуваат ризик за другите корисници.

а) Важно е објектот во кој се сместени корисниците да биде дворна куќа, со два влеза и излези, со нормална ограда, интегрирана во околината, со копче за аларм, поврзано со полицијата. Во дворот треба да има најмалку 4 области за одмор, рекреација и активности (зелена површина, простор за рекреација и дружење, надворешен простор за седење). Се препорачува установата да се наоѓа во близина на здравствена установа за примарна здравствена заштита и полициска станица. Би било пожелно давателот на услугата да воспостави други дневни и советодавни услуги во заедницата, како и услуги за домување во фазата на реинтеграција (подржано живеење). Така, кога нема или има малку жртви во сместувањето, специјализираниот персонал, кој веќе има изградено однос на доверба со идентификуваните жртви кои ја користеле услугата за итно сместување, може да продолжи да работи на нивната поддршка преку други служби.

б) За да се следи квалитетот на услугата и влијанието што таа го има врз корисниците на сместувањето, важно е да се обезбеди надзор од јавната установа Центар за социјална работа Скопје (или друг центар за социјална работа кој е домаќин на итното сместување) која ја следи работата на вклучениот локален центар за социјална работа и давателот на услугата. На годишно ниво се препорачува евалуацијата на работата да не ја врши давателот на услугата (не дава објективна проценка на квалитетот на услугата која се дава), туку супервизорот, со препораки за подобрување, кои треба да се достават до Заводот за социјални дејности и надлежното министерство. Важно е Заводот за социјални дејности да биде вклучен во креирањето на програмата за работа и проценка на квалитетот на услугата, развојот на услугата и обезбедувањето соодветна обука, во согласност со неговите надлежности.

4. Имајќи ги предвид ограничените финансиски (материјални) и специјализирани професионални ресурси за работа со жртви на трговија со луѓе и за работа со деца, се препорачува (доколку

поради финансиски ограничувања се донесе одлука објектот за сместување од различни категории на корисници да се наоѓа на иста парцела) прифатилиштата за различни категории на корисници да бидат **физички и визуелно одвоени едни од други**, на **различни катови и со посебни влезови**, за корисниците да не се мешаат. Доколку постојат заеднички капацитети за групна работа, потребно е јасно да се дефинираат условите под кои групите корисници ги користат тие простории. Доколку просториите на групата корисници се празни (ова може повремено да се случи, особено за возрасни машки лица), тие може да се користат, доколку е потребно за да се смести друга група корисници.

Објектот за деца треба да биде физички целосно одвоен од објектот за возрасни, под ограничување на расположливите ресурси. Предложениот капацитет за престој не смее да се намали во никој случај (туку само може да се обезбеди повеќе простор), поради поголемата потреба на децата, а децата-жртви на трговија со луѓе и претпоставените жртви се најосетливата категорија. Потребно е да се применат сите препораки за престој на деца-жртви, како и за претпоставени жртви. Доколку препораките 2 и 3 не може целосно да се имплементираат, има повеќе солүции за кои требаат помалку финансии.

Како прво, да има 5 спални соби (3 за жени и 2 за мажи) во една иста куќа (2 оделни дела од куќата или различни спратови), со по 2-3 кревета, покрај заедничкиот простор за живеење, готвење, одржување хигиена и простор за советодавна и административна работа. Доколку е тоа неопходно, прифатилиштето може да се користи за женски жртви и претпоставени жртви, кога нема машки жртви или претпоставени жртви или за млади жртви или претпоставени жртви (16+) кога нема место во прифатилиштето за деца.

Второ, може да се сместат во исто прифатилиште возрасни мажи и жени со посебни спални соби и тоалети, но заедничка соба за дневен престој и простор за административни и психо-социјални активности. Во овој случај, мора да има минимум 3 соби со 2-3 кревета. Вкупниот капацитет би бил за 9 жртви или претпоставени жртви.

Трето, најисплатливо е да се има прифатилиште со 2 соби и 3 кревета во секоја соба за женски жртви. За машки би се обезбедил престој преку изнајмување стан (живеење со поддршка), каде што лиценцираниот давател на услуги би давал психо-социјална, административна и правна поддршка, која би била достапна и за лицата кои престојуваат во Прифатниот центар за странци.

5. Треба да се развие програма за работа со која се дефинираат јасни професионални стандарди за службата за итно сместување

(функционални стандарди), за целта целосно да се постигне (итно, безбедно сместување за жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе на кои им е потребно закрепнување, исхрана, облека, информации, медицински услуги, психо-социјална поддршка, правен совет, застапување, подготовка за процес на репатријација, реинтеграција или интеграција), како и објективна евалуација со која ќе се оцени квалитетот на дадената услуга. Се препорачува Програмата за служба да биде дефинирана на ниво на Заводот за социјални дејности и Министерството за труд и социјална политика и врз основа на примери на добра практика од други земји. Програмата не смее да се остави на давателот на услугата за развој, следење и евалуација.

6. Програмата за услуга со деца во итно сместување, покрај клучната цел (безбедно сместување на децата, нивно закрепнување и стабилизирање), овозможува уживање и на другите детски права и потреби (социјализација/ресоцијализација, вклучување во редовниот образовен систем, потреба за игра, интеракција со врсниците, стимулативна средина за раст и развој итн.). Затоа, сместувањето треба да има простор за игра и активности на отворено, простории за групни активности во затворен простор, едукативни материјали, играчки, социјални игри, итн. Важна компонента на оваа програма треба да биде работата на ресоцијализација/социјализација на децата, бидејќи податоците укажуваат дека децата се социјално лишени, немаат развиено заштитни обрасци на однесување, исклучени се од образовниот систем и немаат соодветна родителска грижа и поддршка.
7. Во прифатилиштата треба да се воспостави соодветен безбедносен стандард во согласност со меѓународните стандарди, препораките од претставниците на кривичната правда, системот за социјална заштита, како и потребите на корисниците. Објектот треба да биде во населено место, усогласено со околината. Треба да има најмалку два влеза, видео надзор, алармен систем (копче за аларм со 24-часовен мониторинг и брза реакција на полицијата). Прифатилиштето треба да биде изградено како двокатна куќа (приземје и кат). Не треба да има решетки или висока ограда што би се издвојувала од околината, или други карактеристики што би го означиле како затворен простор.
8. За да се обезбеди безбедност на корисниците, локацијата на прифатилиштето мора да се чува во тајност. Куќниот ред, правилата за однесување на корисниците, кодексот на однесување на вработените мора да бидат јасно дефинирани, да има јасни процедури за справување со безбедносните закани. Само лиценцирани вработени кои работат таму можат да пристапат до него. Секој неовластен влез на други лица (без одобрение од Министерството за труд и социјална политика и Министерството

за внатрешни работи) ќе се смета за строго прекршување на безбедносните правила. Потребно е јасно да се дефинираат безбедносните процедури за време на приемот на корисниците, правилата за излегување од објектот и за комуникациите за да се осигури дека безбедноста на прифатилиштето и на корисниците нема да биде загромена. Потребно е да се изготват протоколи за соработка со релевантни институции и организации кои ќе се вклучат во поддршката.

9. Прифатилиштето(ата) мора да има целосна потребна инфраструктура (асфалтирана патека, струја, вода, канализација, комуникациски инсталации за интернет, телефон, инсталации за греење). Со јавен превоз треба да се поврзе со другите делови на градот, блиску до училиштата, здравствените установи и полицијата за да се овозможи поврзување со други услуги во заедницата.
10. Услугата за сместување, за поекономично користење на професионалните и човечките ресурси, според мислењето на Министерството за труд и социјална политика, може да се интегрира со други слични услуги. Итното сместување за деца-жртви/претпоставени жртви може да го обезбеди друг давател на услуги за сместување на деца, но само според стандардите на првите и само за оваа категорија корисници. Како посебна услуга, итното сместување може да лиценцира дневен престој за деца, советодавни услуги и услуги за живеење со поддршка, итн. Службата за сместување за возрасни може да се интегрира со други слични специјализирани услуги за возрасни (дневни услуги во заедницата, поддржано живеење, советодавни услуги, итн.)

Индиректни препораки

Индиректните препораки се однесуваат на други околности и услуги кои влијаат/може да влијаат на службата за итно сместување на жртви/ претпоставени жртви на трговија со луѓе. Потребно е да се развијат превентивни, советодавни, дневни услуги во локалната заедница и да се ревидираат постоечките регулативи и програми со цел овие услуги да се лиценцираат и квалитетно имплементираат на целата територија на државата.

Препорака 1. Воспоставување на советувалиште за жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, бидејќи се работи за категорија корисници на кои им е потребен ваков вид на услуга во сите фази на поддршка (во фазата на идентификација, информации за правата и услугите, итно сместување, психо-социјална поддршка, реинтеграција, фаза на учество во кривична постапка, репатријација). Оваа услуга може да биде достапна за повеќе жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе. Преку оваа услуга може да се обезбеди поголем обем на поддршка и поширока покриеност на територијата, како и поддршка за странците.

Препорака 2. Подобро мапирање и поврзување на постоечките лиценцирани услуги и можните даватели на услуги. На пример, мобилниот тим на Скопје може да вклучува различни даватели на услуги (мали домашни заедници за деца со образовни и социјални проблеми, даватели на сместување во згрижувачки семејства, советодавни услуги за семејства и деца, услуги за дневен престој, итн.)

Препорака 3. Воспоставување на специјализирани дневни услуги во заедницата (дневна услуга за жртви и претпоставени жртви на трговија со луѓе, услуги наменети за ресоцијализација и реинтеграција). Со лиценцирање на овој вид услуга, услугите за жртви и претпоставени жртви ќе станат достапни за лицата на кои не им треба сместување или кои поради природата на нивните образовни и социјални проблеми (лица кои питачат, вршат криминални дејствија, зависници на психоактивни супстанции, сексуални работници, итн.) можат полесно да ја прифатат динамиката на секојдневните услуги во нивната локална средина каде што се одвива нивната реинтеграција или интеграција. Дневните услуги треба да вклучуваат различни индивидуално прилагодени едукативни, советодавни, социјални, културни и рекреативни активности, стекнување работни вештини. Благодарение на социјалната поддршка тие ќе можат да функционираат самостојно.

Препорака 4. Воспоставување на услуга „живеење со поддршка“ за жртвите на трговија со луѓе во фазата на реинтеграција и подготовка за самостоен живот. Во оваа услуга, на корисниците кои не се изложени на ризик, но имаат потреба од поддршка за да се осамостојат, им се обезбедува бесплатно сместување, храна и потребната стручна поддршка (како што е проценето). Оваа услуга чини многу помалку од услугата за итно сместување, а на жртвата на која не и е потребна 24-часовна професионална поддршка, ѝ овозможува постепено да воспостави независност и да стане економски посилна. Услугата може да се обезбеди преку изнајмување на станови во кои би живееле корисниците и би добиле советодавна поддршка. За воспоставување на оваа услуга потребно е да се изменат подзаконските акти за оваа услуга и да се укине горната старосна граница за оваа категорија на жртви.

Препорака 5. Специјализираната грижа во згрижувачките семејства е услуга која може и треба да се користи за децата-жртви на трговија со луѓе, чија безбедност не е загрозена и/или кои поминале низ период на стабилизација и опоравување во прифатилиштето за итни случаи. За давателите на услуги и згрижувачите потребно е да се организира дополнителна едукација и поддршка со цел да се стекнат со посебни знаења и вештини за давање поддршка на оваа целна група.

Препорака 6. Неопходно е да се продолжи со обука на стручни лица кои даваат услуги на општата популација на ранливи групи деца (бездомници, во улични ситуации, без родителска грижа, со воспитно-социјални проблеми, во судир со законот) со цел да ги прошират своите знаења и вештини за работа со деца изложени на експлоатација, злоупотреба. итн. Исто така, неопходно е да се спроведе обука на тема учество на децата во кривична постапка, заштита на нивните права и интереси и соработка со органите за кривично гонење.

Препорака 7. Треба да се изготват јасни процедури за поддршка на жртвите-сведоци за нивното учество во кривичната постапка, психо-социјална подготовка и поддршка за давање исказ, учество во рочишта, добивање на надомест.

Препорака 8. Треба да се прошири опсегот на можни даватели на услуги во заедницата и нивното одржливо финансирање, преку лиценцирање и обука.

Препорака 9. Треба да се организира стручна обука за работа со жртви на трговија со луѓе, интервјуирање на жртви и претпоставени жртви, советодавна поддршка за сите вработени стручни лица во центрите за социјална работа и социјални услуги. Треба да се упатат повеќе професионалци да работат со жртви на трговија со луѓе.

Препорака 10. Треба да се формира итна служба за сместување за деца без родителска или соодветна родителска грижа, деца во улични ситуации, итн. Треба да има улога на филтрирање, со цел да се обезбеди подобра проценка на потребата од понатамошни интервенции, враќање на детето во семејството или сместување во алтернативна грижа (згрижување, мала групна заедница, итн.)

Препорака 11. Треба да се создадат соодветни технички услови за аудио-визуелно документирање на изјавите на сведоците-жртви во кривичната постапка, за да може исказите да се користат на суд за намалување на секундарната виктимизација.

Препорака 12. Треба да се воспостави механизам за подобро документирање на психофизичката состојба на жртвата/ потенцијалната жртва за целите на кривичната постапка со засилено планирање на потребната поддршка за учество во кривичната постапка.

Препорака 13. Треба да се подобри методологијата на следење на податоците од системот за социјална заштита и другите државни служби кои собираат статистика со податоци за бројот на идентификувани жртви на трговија со луѓе и за бројот и видовите на социјална поддршка што им се обезбедува.

Препорака 14. Услугите во заедницата, како и услугите за сместување, треба да бидат достапни за странски државјани. Во таа смисла, важно е да се дефинира начин како странските жртви, без документи, со посебно одобрение од Министерството за внатрешни работи, можат да го користат итното сместување за жртви на трговија со луѓе. За таа цел, на странските жртви/ претпоставените жртви на трговија со луѓе треба да им се обезбеди минимален онлајн превод во сите фази на поддршка (информации, професионални интервенции, сведочење, проценка, планирање, итн.). Важно е целосно информирана странска жртва/потенцијална жртва да донесе одлука дали ќе биде сместена во Центарот за прием на странци или во Центарот за жртви на трговија со луѓе.

Препорака 15. За исплатливост, специјализираните услуги за жртвите и претпоставените жртви на трговија со луѓе може да се обезбедат на интегриран начин, што овозможува поголема достапност на услугите, подобро искористување на човечките и финансиските ресурси, специјализација на интервенциите против трговијата со луѓе, флексибилност во одговорот на актуелните трендови и структурата на корисниците според нивниот број, пол, возраст, итн.

Заклучок

Постои потреба да се прошири услугата за жртви на трговија со луѓе не само за да се сместат повеќе корисници, туку и за да се прошири нејзиниот опсег и да се обезбедат разновидни услуги за различни категории на жртви на трговија со луѓе од сите возрасти, државјанства, полови. Подобра врска со другите услуги во заедницата може да се воспостави со поконзистентна примена на програмите и на тој начин да се направи услугата достапна до повеќе можни корисници.

Услугата со мали прилагодувања (претходно опишани во препораките) е изводлива и може да биде правно и финансиски одржлива. Воспоставувањето разновидни други услуги во заедницата ќе го намали притисокот врз службата за итно сместување за корисниците на кои им требаат различни видови поддршка. Ова ќе овозможи подобрен пристап до квалитетни услуги за жртвите на трговија со луѓе по пониска цена.

Публикацијата е изработена со финансиска поддршка на Европската унија и на Советот на Европа. Нејзината содржина е единствена одговорност на авторот(ите). Изразените ставови во никој случај не може да се сметаат дека го одразуваат официјалното мислење на Европската унија или на Советот на Европа.

Земјите членки на Европската Унија одлучија да ги поврзат своите знаења, ресурси и судбини. Заедно тие изградиле зона на стабилност, демократија и одржлив развој, истовремено одржувајќи ја културната разновидност, толеранцијата и индивидуалните слободи. Европската Унија се залага за споделување на своите постигнувања и вредности со држави и народи и надвор од нејзините граници.

www.europa.eu

Советот на Европа е водечка организација за човековите права на континентот. Таа се состои од 46 држави членки, вклучувајќи ги сите држави членки на Европската унија. Сите држави членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, која претставува меѓународен договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права ја следи примената на оваа конвенцијата од страна на државите членки.

www.coe.int

Кoфинансиран од
Европската Унија

ЕВРОПСКА УНИЈА

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Кoфинансиран и
имплементиран од
Советот на Европа

Република Северна Македонија

Министерство за труд
и социјална политика

